

Besteding gemeentelijke saneringsbijdrage

Actualisering 2022

Onderzoekers UHasselt

Dr. Ine Umans

Toon Moons

Dr. Theo Jans

Executive summary

In dit onderzoeksrapport worden op basis van cijfers van de Vlaamse Milieumaatschappij de boekhoudkundige opbrengsten en kosten, alsook de inkomende en uitgaande kasstromen tussen 2015 en 2020 in kaart gebracht die voortvloeien uit het beheer van afvalwater. De belangrijkste opbrengsten zijn de gemeentelijke saneringsbijdragen (gemiddeld 91% van de totale opbrengsten in de sector). De belangrijkste kosten zijn de kosten gelinkt aan investeringen (gemiddeld 52% van de totale kosten in de sector) en de exploitatiekosten (gemiddeld 27% van de totale kosten in de sector). Over het algemeen wordt een negatieve trend geconstateerd wat betreft de financiële positie van de sector. Hoewel boekhoudkundig nog winst gerapporteerd wordt, blijkt een duidelijke daling in het resultaat tussen 2015 en 2020. De stijging in opbrengsten (13%) is opvallend lager dan de stijging in kosten (45%) over dezelfde periode. De boekhoudkundige resultaten wijzen dus op een winstgevende activiteit voor de sector. Het gebruik van lange afschrijvingstermijnen voor rioleringsinvesteringen (tot 50 jaar) maakt echter dat de boekhoudkundige resultaten slechts een partieel beeld bieden van de financiële positie van de sector. In dit rapport werden daarom aanvullend de huidige en toekomstige kasstromen bekeken.

De intergemeentelijke rioolbeheerders vertonen in de volledige periode tussen 2015 en 2020 kastekorten. De uitgaande kasstromen blijken elk jaar groter te zijn dan de inkomende kasstromen. Aan de kant van de uitgaven vloeit het meeste geld naar investeringen, gemiddeld 63% van de uitgaven. De prognoses qua kasstromen van de rioolbeheerders geven aan dat ze in de toekomst steeds een negatieve kaspositie verwachten. De gemeenten vertonen in 2020 eveneens kastekorten. De prognoses bij de gemeenten duiden wel op een verbetering van de kaspositie in de toekomst. De aanhoudende negatieve kaspositie van de sector is een aandachtspunt omdat mogelijke 'cash' tekorten geplande investerings- en onderhoudsritmes onder druk kunnen zetten en kunnen leiden tot toenemende financiële kosten.

Uit het rapport blijkt duidelijk dat reeds belangrijke stappen gezet zijn naar verhoogde financiële transparantie bij de rioolbeheerders. Dit rapport geeft ook verdere inzichten in de overheadkosten, andere operationele kosten, leningen, en investeringen per rioolbeheerder. Toch kunnen er nog verdere afspraken gemaakt worden om te komen tot een meer eenvormige financiële rapportering (o.a. afstemming van definities bij rapporteringen, methodieken, kostenallocatie, afschrijvingstermijnen).

Een externe financiële analyse van de sector levert een momentopname en heeft analytische beperkingen. Het is daarom van belang om de controle- en analysecapaciteit van de economische toezichthouder (VMM) te versterken. Onder impuls van de toezichthouder kan enerzijds de financiële rapportering gekoppeld worden aan beleidsdoelstellingen en kwaliteitsindicatoren (nl. efficiëntie en effectiviteit van de uitgaven) en kan er anderzijds op toegezien worden dat de gemeentelijke saneringsbijdrage uitsluitend voor het beheer en onderhoud van riolering aangewend wordt.

Inhoud

1.	INLEIDING	4
2.	RIOLERINGSACTIVITEITEN VAN DE RIOOLBEHEERDERS	5
3.	RAPPORTAGE VAN DE FINANCIËLE GEGEVENS	13
4.	ANALYSE VAN DE SECTORALE FINANCIËLE GEGEVENS	18
5.	ANALYSE VAN DE GEMEENTELIJKE FINANCIËLE GEGEVENS (RIOLEN IN EIGEN GEMEENTELIJK BEHEER)	22
6.	ANALYSE VAN DE FINANCIËLE GEGEVENS VAN DE RIOOLBEHEERDERS (RIOOLDIVISIES WATERBEDRIJVEN EN ONAFHANKELIJKE INTERGEMEENTELIJKE RIOOLBEHEERDERS)	27
7.	VARIATIE IN OVERHEADKOSTEN, ANDERE OPERATIONELE KOSTEN, LENINGEN EN INVESTERINGEN	34
8.	CONCLUSIE.....	47

1. Inleiding

Dit onderzoeksrapport in opdracht van VLARIO, de Vlaamse Milieumaatschappij (VMM), en het kabinet Demir, heeft drie doelstellingen:

1. De actualisatie van de eerdere studie van 2017¹ naar de besteding van de gemeentelijke saneringsbijdrage; Meer bepaald worden de opbrengsten en kosten, en inkomsten en uitgaven in kaart gebracht die voortvloeien uit het beheer van afvalwater.
2. Een overzicht van de overheadkosten van de rioolbeheerders en de manier waarop deze berekend worden.
3. Het formuleren van beleidsaanbevelingen om de transparantie wat betreft de besteding van de gemeentelijke saneringsbijdrage te verbeteren.

Dit rapport behandelt in sectie 2 algemene informatie over de saneringsverplichtingen, de drinkwaterfactuur, en de omzendbrief rond de besteding van de saneringsbijdrage. In sectie 3 worden de verschillende kosten en opbrengsten, en uitgaven en inkomsten toegelicht waar de sector mee te maken heeft. In secties 4, 5, en 6 worden de cijfers gerapporteerd van respectievelijk de sector, van de gemeenten met riolen in eigen beheer, en van de rioolbeheerders (nl. riooldivisies van de waterbedrijven en onafhankelijke intergemeentelijke rioolbeheerders). Sectie 7 geeft een overzicht van de overheadkosten van de rioolbeheerders en de manier waarop deze berekend worden en diept de variatie in de andere operationele kosten, leningen, en investeringen verder uit. Sectie 8 bespreekt de globale trends en concludeert aan de hand van aanbevelingen.

¹ Vereeck, L. UHasselt (2017). Besteding van de gemeentelijke saneringsbijdrage: Onderzoeksrapport i.o.v. Vlario.

2. Rioleringsactiviteiten van de rioolbeheerders

Op 1 januari 2022 leveren zeven waterbedrijven drinkwater aan Vlaamse gezinnen en bedrijven. Sinds de eerdere studie van 2017 naar de besteding van de gemeentelijke saneringsbijdrage zijn de Vlaamse gemeenten in 2018 uit het waterbedrijf VIVAQUA gestapt en heeft VIVAQUA dus geen activiteiten meer in Vlaanderen.² VIVAQUA wordt bijgevolg ook niet meer opgenomen in de data-analyse vanaf het jaar 2018. De zeven huidige waterbedrijven zijn (in alfabetische volgorde)³:

- AGSO Knokke-Heist
- Aquaduin (het eerdere IWVA, veranderd in 2021)
- Brabant Water (Nederlands waterbedrijf dat in Baarle-Hertog levert; Brabant Water rapporteert niet aan de VMM)
- Farys
- Pidpa
- De Watergroep
- Water-link

De waterbedrijven staan niet enkel in voor het leveren van drinkwater, maar ook voor de afvoer en de zuivering van het afvalwater dat afkomstig is van hun klanten. Voor de afvoer kunnen de waterbedrijven gebruik maken van de gemeentelijke rioleringsinfrastructuur; voor de zuivering kan gebruik gemaakt worden van de collectoren en waterzuiveringsinstallaties van NV Aquafin. Aquafin werkt in opdracht van het Vlaamse Gewest, en staat in voor de bovengemeentelijke saneringsplicht met bovengemeentelijke zuiveringsinstallaties.⁴

2.1. Bovengemeentelijke saneringsverplichting

Om gebruik te kunnen maken van deze bovengemeentelijke zuiveringsinstallaties sloten alle waterbedrijven een contract af met Aquafin om de zuiveringsinstallaties blijvend te onderhouden en verder uit te bouwen. De investerings- en onderhoudskosten van deze zuiveringsinstallaties en collectoren worden aan de klanten van de waterbedrijven aangerekend in de vorm van de bovengemeentelijke saneringsbijdrage. De kosten die door deze bijdrage niet gedekt worden, worden door het Minafonds vergoed in de vorm van een werkingstoelage. Dit fonds beheert het merendeel van de middelen van de

² Bron: <https://www.vivaqua.be/nl/geschiedenis/>

³ Bron: <https://www.vmm.be/water/drinkwater/aansluiting-en-levering>

⁴ Bron: <https://www.vmm.be/water/riolering/financiering/saneringsplicht>

Vlaamse overheid die ingezet worden voor de verbetering van de milieu- en natuurkwaliteit in het Vlaamse gewest.⁵ Het Minafonds wordt gedeeltelijk gefinancierd volgens het principe 'de vervuiler betaalt' met ontvangsten van milieuheffingen en -boetes.⁶

2.2. Gemeentelijke saneringsverplichting

Naast de bovengemeentelijke saneringsverplichting hebben de waterbedrijven twee gemeentelijke saneringsverplichtingen:

- Het inzamelen van afvalwater via de openbaren riolen en grachten.
- Het zuiveren van afvalwater in kleinschalige waterzuiveringsstations (IBA's, d.i. Individuele Behandeling van Afvalwater, of KWZI's, d.i. Kleinschalige WaterZuiveringsInstallatie).

Dit kan op drie manieren aangepakt worden:

1. De gemeente voert het rioolbeheer volledig zelf uit (met eigen diensten of door beroep te doen op onderaannemers) en sluit een saneringscontract af met het waterbedrijf.
2. De gemeente treedt toe tot een onafhankelijk intergemeentelijk samenwerkingsverband⁷ die een saneringscontract met het waterbedrijf heeft afgesloten. Dit samenwerkingsverband voert het rioolbeheer apart uit per toetreden gemeente of op solidaire wijze.
3. De gemeente treedt toe tot de rioldivisie van een waterbedrijf, die het rioolbeheer al dan niet solidair uitvoert. In dit geval is er geen saneringscontract, gezien het waterbedrijf zelf instaat voor het rioolbeheer.

Uit de systematische inventarisering van de saneringscontracten door de VMM blijkt dat bijna alle gemeenten een saneringscontract hebben afgesloten of zijn toetreden tot een intergemeentelijk samenwerkingsverband of een rioldivisie van een waterbedrijf. Bovendien blijkt dat steeds meer gemeenten kiezen om het rioolbeheer uit handen te geven. In 2022 hebben 88 gemeenten riolen nog in eigen beheer en hebben 212 gemeenten het rioolbeheer overgedragen aan een rioolbeheerder. In dat laatste geval wenden de meeste gemeenten (127) zich tot het waterbedrijf dat ook het drinkwater levert binnen haar gebied of tot de rioldivisie van een ander waterbedrijf. De overige 85 gemeenten wenden zich tot een onafhankelijk intergemeentelijk samenwerkingsverband (Fluvius Limburg, Fluvius Antwerpen, Fluvius West, Riobra).

⁵ Bron: <https://www.milieurapport.be/woordenboek/mina-fonds>

⁶ Bron: <https://www.vmm.be/woordenboek/minafonds>

⁷ De term 'onafhankelijk intergemeentelijk samenwerkingsverband' werd in de 2017 versie van dit rapport benoemd als 'intercommunale'.

2.3. Rioolbeheerders

Het rioolbeheer door waterbedrijven en intergemeentelijke samenwerkingsverbanden wordt gedaan via daartoe opgerichte beheersmaatschappijen (rioldivisies voor waterbedrijven). De rioldivisies van de waterbedrijven (tabel links) en de onafhankelijke intergemeentelijke rioolbeheerders (tabel rechts) zijn:

Waterbedrijf	Rioldivisie
Farys	AquaRio
Pidpa	HidroGem
Pidpa	HidroRio
Pidpa	HidroSan
Pidpa	HidrIBA (enkel beheer van IBA's)
Water-link	Rio-link
Aquaduin	Aquaduin
De Watergroep	Riopact

Onafhankelijke intergemeentelijke rioolbeheerders
Fluvius Antwerpen (eerdere IVEG)
Fluvius Limburg (eerdere Inter-aqua)
Fluvius West (eerdere Infrac West)
Riobra (sinds 2018 deel van Fluvius)

2.4. Drinkwaterfactuur⁸

De gemeentelijke (afvoer) en bovengemeentelijke (zuivering) saneringsbijdragen worden geïnd via de drinkwaterfactuur. Sinds 1 januari 2016 is de facturering van de saneringskosten veranderd en eenvormig gemaakt voor alle waterbedrijven onder de vorm van een integrale drinkwaterwaterfactuur.

Met de integrale drinkwaterfactuur betalen gebruikers voor zowel de productie en levering van drinkwater, afvoer, en zuivering van het afvalwater:

- *Productie en levering*: dit is de kost voor productie en levering van het water, inclusief oppompen, vervoer via de leidingen en levering tot aan de watermeter. Dit wordt gedaan door het waterbedrijf waarbij de gebruiker is aangesloten.

⁸ Bronnen: <https://www.vmm.be/waterloket/de-waterfactuur;>
<https://www.vmm.be/water/waterfactuur/waterregulator/regulering>

<https://www.vmm.be/water/waterfactuur/prijzen-en-tarieven-gezinnen;>

- *Afvoer en kleinschalige zuivering*: dit is de kost voor het inzamelen en afvoeren van het afvalwater door de gemeentelijke rioolbeheerder tot aan de bovengemeentelijke collectoren (overnamepunt) en het lokaal zuiveren van afvalwater in kleine zuiveringsinstallaties. Dit wordt betaald met de gemeentelijke saneringsbijdrage.
- *Zuivering*: dit is de kost voor het grootschalig transporteren (collecteren) en zuiveren van het afvalwater op bovengemeentelijk niveau door Aquafin. Dit wordt betaald met de bovengemeentelijke saneringsbijdrage.

Met de verandering van de waterfactuur sinds 2016 is de waterprijs in drie delen opgedeeld waarbij ieder deel bestaat uit een vastrecht en uit een variabele prijs gestoeld op verbruik:

- Het verbruik van drinkwater dat bestaat uit:
 - Een vastrecht (een vaste vergoeding niet afhankelijk van gebruik) van €50 per wooneenheid, verminderd met een korting van €10 euro per gedomicilieerde.
 - Een basistarief voor het basisgebruik van 30m³ per wooneenheid en 30m³ per gedomicilieerde.
 - Een 'comforttarief' voor het gebruik boven het basisgebruik. Het comforttarief bedraagt het dubbel van het basistarief.
- De gemeentelijke bijdrage voor de afvoer van afvalwater
 - Een vastrecht (een vaste vergoeding niet afhankelijk van gebruik) van €30 per wooneenheid, verminderd met €6 per gedomicilieerde.
 - Het gemeentelijk tarief toegepast op gebruiksvolume (met comforttarief voor gebruik boven het basisgebruik).
- De bovengemeentelijke bijdrage voor de zuivering van afvalwater
 - Een vastrecht (een vaste vergoeding niet afhankelijk van gebruik) van €20 per wooneenheid, verminderd met €4 per gedomicilieerde.
 - Het bovengemeentelijk tarief toegepast op gebruiksvolume (met comforttarief voor gebruik boven het basisgebruik).

De variabele tarieven (cf. basis- en comforttarief) voor de productie en levering van het water worden voor elk waterbedrijf vastgelegd via de tariefregulering. Hierbij worden de tarieven vastgelegd voor 6 jaar en worden ze elk jaar geïndexeerd. Momenteel worden de tarieven van 2017-2022 gehanteerd. Door het vastleggen van de tarieven in deze periode kunnen waterbedrijven hun tarieven niet zomaar wijzigen en blijft de prijs relatief constant.

De variabele tarieven van de gemeentelijke saneringsbijdrage, voor onderhoud en uitbouw van het rioolstelsel, worden jaarlijks bepaald door de rioolbeheerders in samenwerking met de gemeenten. Het tarief voor de gemeentelijke saneringsbijdrage is maximaal 1,4 keer hoger dan het tarief voor de bovengemeentelijke bijdrage (d.i., de zuivering van afvalwater door Aquafin). Het bovengemeentelijke tarief werd tot op heden ook jaarlijks geïndexeerd. Ondertussen hanteren bijna alle gemeenten het maximumtarief.

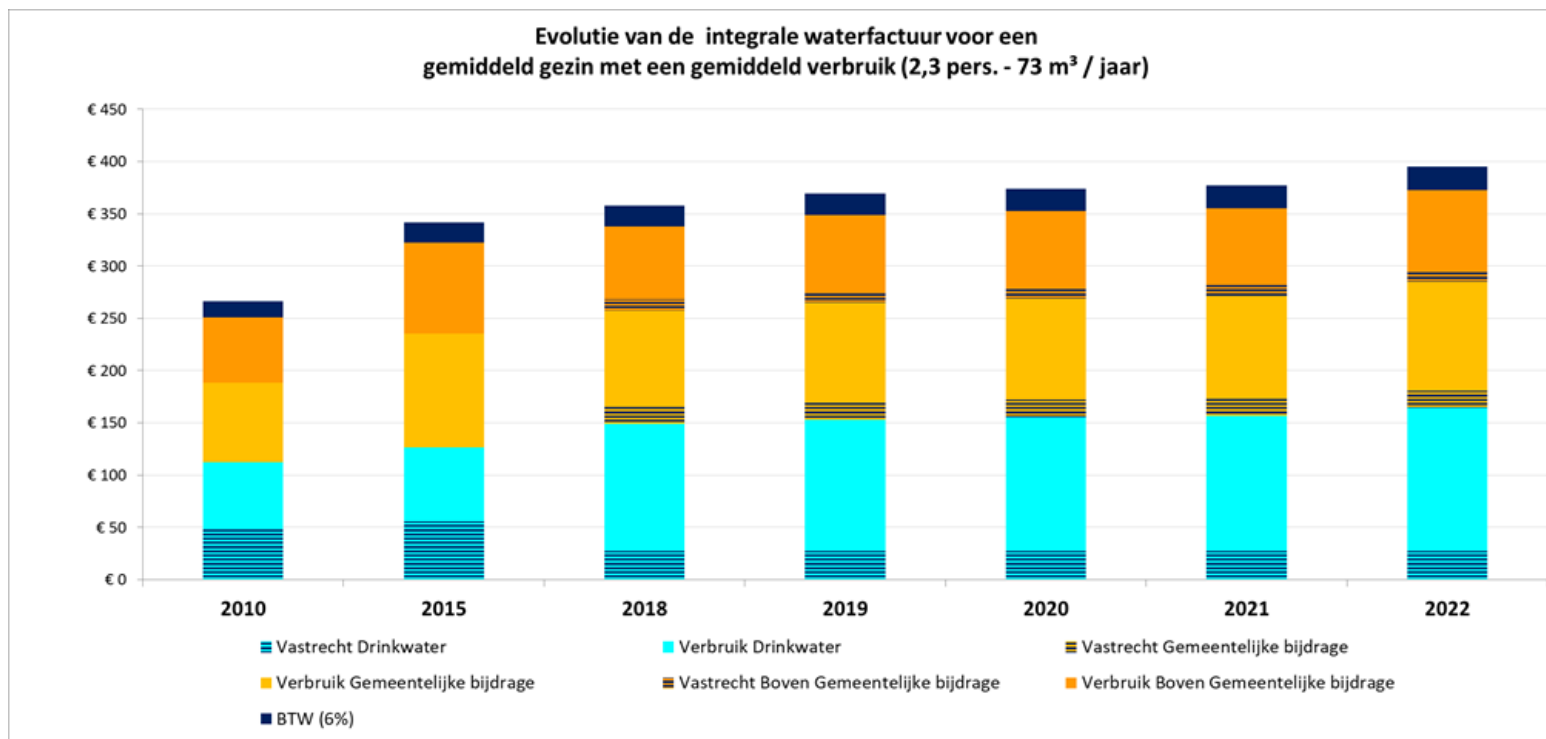
Ondanks de uniformering van de waterfactuur, zijn er toch belangrijke verschillen tussen waterfacturen in verschillende gemeenten. Aangezien het tarief van de bovengemeentelijke saneringsbijdrage gelijk is voor heel Vlaanderen, zijn de prijsverschillen het gevolg van:

- verschillen in de kosten van waterbedrijven om drinkwater te produceren en te leveren (eg. aard leveringsgebied, leidingennetwerk, behandeling oppervlakte- en grondwater, etc.);
- verschillen in de kosten van de rioolbeheerders voor het onderhoud en de uitbouw van het rioleringsstelsel.

Evolutie integrale waterfactuur⁹

Onderstaande figuur geeft de evolutie van de totale waterfactuur van een gemiddeld gezin met een gemiddeld waterverbruik weer. Er wordt een onderscheid gemaakt tussen de verschillende onderdelen van de waterfactuur, inclusief btw.

⁹ Bron: <https://www.vmm.be/water/waterfactuur/onderzoek-en-trends#section-2>

Uit deze grafiek blijkt dat in 2022:

- 43% van het totale factuurbedrag naar de productie en levering van drinkwater gaat.
- 33% van het totale factuurbedrag naar de afvoer van het afvalwater gaat.
- 24% van het totale factuurbedrag naar de zuivering van het afvalwater gaat.

Sinds de hervorming van de waterfactuur in 2016 is een gestage stijging van de waterfactuur te zien. Deze stijging is het resultaat van de jaarlijkse indexering van de verschillende tarieven. De sprong in 2015 is te wijten aan een substantiële verlaging van de werkingstoelage waardoor de indexering van het bovengemeentelijke tarief niet volstond om de Aquafin-factuur te financieren.

2.5. Besteding van de gemeentelijke saneringsbijdrage

Om het beheer en de uitbouw van het riolenstelsel te bekostigen, wordt via de waterfactuur een gemeentelijke saneringsbijdrage geheven. De opbrengsten van de gemeentelijke saneringsbijdrage mogen uitsluitend voor het beheer en de uitbouw van het rioleringsnetwerk gebruikt worden. De omzendbrief "De aanwending van de gemeentelijke saneringsbijdrage en de gemeentelijke saneringsvergoeding" LNE 2013/2¹⁰ benadrukt dat de gemeentelijke saneringsbijdrage eenduidig dient bij te dragen tot de verdere uitbouw en het duurzaam onderhoud en beheer van het gemeentelijk rioleringsnetwerk. De omzendbrief omschrijft de investerings- en onderhoudsuitgaven waarvoor de saneringsbijdrage- en vergoeding kan aangewend worden:

Onder investeringsuitgaven worden in de omzendbrief alle uitgaven verstaan:

- *Voor materialen voor de investeringen in de saneringsinfrastructuur, voor zover hieraan toe te wijzen. Het betreft nieuwbouw- en renovatie-investeringen, inclusief het herstel van de bovenbouw in oorspronkelijke toestand of de aanleg van een nieuwe bovenbouw;*
- *Voor de studiekosten en de aanschaf en het onderhoud van de materialen nodig om bovenstaande investeringen uit te voeren, voor zover hieraan toe te wijzen;*
- *Van personeel dat bij bovenstaande investeringen betrokken is, voor zover hieraan toe te wijzen;*
- *Voor logistieke en ondersteunende omkadering voor hogergenoemd personeel, voor zover hieraan toe te wijzen;*
- *Aan derden die een deel van bovenstaande investeringen op zich nemen, voor zover hieraan toe te wijzen;*
- *Aan leningen en rentelasten om de bovenstaande uitgaven te financieren, voor zover hieraan toe te wijzen.*

Onder onderhoudsuitgaven worden in de omzendbrief alle uitgaven verstaan:

- *Voor de aanschaf en het onderhoud van de materialen nodig voor het onderhoud van de saneringsinfrastructuur, voor zover hieraan toe te wijzen;*
- *Aan personeel dat bij het onderhoud van de saneringsinfrastructuur betrokken is, voor zover hieraan toe te wijzen;*
- *Voor logistieke en ondersteunende omkadering voor hogergenoemd personeel voor zover hieraan toe te wijzen;*
- *Aan derden die een deel van het onderhoud van de saneringsinfrastructuur op zich nemen, voor zover hieraan toe te wijzen;*
- *Aan leningen en rentelasten om de bovenstaande uitgaven te financieren, voor zover hieraan toe te wijzen.*

¹⁰ Omzendbrief LNE 2013/2. *De aanwending van de gemeentelijke saneringsbijdrage en de gemeentelijke saneringsvergoeding.* Raadpleegbaar: <https://codex.vlaanderen.be/portals/codex/documenten/1023973.html>

Volgens de omzendbrief mag de opbrengst uit de gemeentelijke saneringsbijdrage dus gebruikt worden voor:

- Materialen, personeel en studiekosten dat nodig is voor de investeringen en het onderhoud van de saneringsinfrastructuur.
- Overheadkosten: logistiek en ondersteunend kader voor het personeel.
- Leningen en rentelasten om de bovenstaande uitgaven te financieren.

De VMM heeft als economisch toezichthouder de opdracht gekregen om toe te zien op het correcte gebruik van de saneringsbijdrage door rioolbeheerders en gemeenten.

3. Rapportage van de financiële gegevens

Dit onderzoeksrapport is gebaseerd op analyses op geaggregeerd niveau. Hoewel de onderscheiden rioolbeheerders onderlinge verschillen vertonen, richt dit rapport zich op de macro-economische besteding van de gemeentelijke saneringsbijdrage in Vlaanderen. Waar relevant, zullen de onderlinge verschillen tussen rioolbeheerders uitgediept worden.

De data gebruikt voor de analyses is afkomstig van de VMM. De VMM verzamelt systematisch de opbrengsten en kosten, en de inkomsten en uitgaven van de rioleringsactiviteiten. Voor de financiële gegevens van de gemeenten maakt de VMM sinds 2021 (rapportering over het werkjaar 2020) gebruik van de opbrengsten en kosten, en inkomsten en uitgaven die de gemeenten registreren in het kader van de beleids- en beheerscyclus (BBC). De BBC¹¹ is het concept en instrument dat de Vlaamse lokale besturen sinds 2014 gebruiken voor hun planning (het meerjarenplan, dat de te bereiken doelstellingen en acties bevat), uitvoering (de boekhouding) en evaluatie (de jaarrekening). In het kader van deze studie is het beleidsveld 0310 'Beheer van regen- en afvalwater' relevant aangezien dit veld alle gegevens samenvat die betrekking hebben op het beheer van regen- en afvalwater. Opdat de gemeenten op een meer uniforme en eenduidige manier zouden rapporteren, heeft de VMM een *toolbox* voor de gemeenten voorzien. Deze toolbox (beslissingsboom) helpt hen om de financiële gegevens van het rioolbeheer op de juiste manier in de BBC te registreren. Waar relevant, worden de gegevens afkomstig van de VMM aangevuld met inzichten rechtstreeks vergaard van de rioolbeheerders¹².

Hieronder worden de definities van de verschillende rioleringskosten en rioleringsopbrengsten uitgelegd. Daarna worden in secties 4, 5, en 6 de cijfers getoond voor respectievelijk de volledige sector, de gemeenten, en de rioolbeheerders.

3.1. Rioleringskosten (VMM)

Onderstaande tabel vat de rioleringskosten samen die systematisch gerapporteerd worden aan de VMM door alle rioolbeheerders, d.w.z. de gemeenten met riolen in eigen beheer en de rioolbeheerders (nl. de riooldivisies van de waterbedrijven en de onafhankelijke intergemeentelijke rioolbeheerders).

Exploitatiekosten
+ Investeringsbestanden uit
• Totale afschrijvingen
• Waardeverminderingen

11 Bron: <https://lokaalbestuur.vlaanderen.be/bbc-strategisch-en-financieel-beleid/basisgegevens/inleiding>

12 Bronnen: Workshop 'Gemeentelijke saneringsbijdrage' op 13 januari 2022. Aanwezige partijen: Pidpa, Farys, Fluvius, Waterlink, Aquaduin, De Watergroep, VVSG, Minaraad, Agentschap Binnenlands Bestuur, VMM, VLARIO, en UHasselt; Input via vragenlijst uitgestuurd op 4 maart 2022.

◆ Voorzieningen voor risico's en kosten
+ Andere operationele kosten incl. toegestane werkingssubsidies en premies
+ Overheadkosten
+ Indirecte personeelskosten
+ Financiële kosten
+ Niet-recurrente kosten
= Totale rioleringskosten

3.1.1. Exploitatiekosten

Onder **exploitatiekosten** worden alle kosten verstaan voor het onderhoud en de herstellingen van riolen, aansluitingen, pompstations, straatkolken, individuele behandelingsinstallaties voor afvalwater, kleinschalige waterzuiveringssystemen, en grachten.

3.1.2. Kosten gelinkt aan investeringen

De **kosten gelinkt aan investeringen** zijn de afschrijvingen, waardeverminderingen en voorzieningen. Het betreft o.a. de afschrijvingen van oprichtings- en herstructureringskosten, immateriële vaste activa zoals modelleringen en studies, nieuw en heraangelegde saneringsinfrastructuur, overgenomen saneringsinfrastructuur¹³, en aansluitingen. Daarnaast worden hier ook de waardeverminderingen op financiële, immateriële en materiële vaste activa gerapporteerd, alsook de voorzieningen voor risico's en kosten.

De rioolbeheerders geven aan dat zij een afschrijvingstermijn van 45 of 50 jaar hanteren gebaseerd op de werkelijke levensduur van de riolering. Bij overname van rioleringen wordt er afgeschreven op 30-33 jaar gegeven dat het om tweedehandsproducten gaat. Concreet hanteren Aquario, Aquaduin, Fluvius, HidroRio een termijn van 50 jaar, Riopact 45 jaar, en Riobra 33 jaar; HidroSan en Rio-link hanteren een cashboekhouding en schrijven bijgevolg alles af op 1 jaar.

3.1.3. Andere operationele kosten

¹³ De overgenomen saneringsinfrastructuur wordt net zoals nieuwe saneringsinfrastructuur geactiveerd in de balans van de rioolbeheerder. Deze activa worden afgeschreven en dus gespreid in de resultatenrekening opgenomen via de kosten. Het jaarlijks afschrijvingsbedrag hangt steeds af van de afschrijvingstermijn en de waardering van de infrastructuur.

De **andere operationele kosten** bevatten de toegestane werkingssubsidies en premies, maar ook andere operationele kosten zoals minderwaarden en diverse bedrijfskosten.

3.1.4. Overheadkosten

De **overheadkosten** bestaan uit kosten die niet direct toewijsbaar zijn aan de uitvoering van projecten of die deel zijn van de ondersteunende diensten zoals HR, directie, aankoopdiensten, en finance. In punt 7. Uitdieping overheadkosten kunnen detailgegevens gevonden worden over de invulling van overheadkosten bij de verschillende partijen in de sector.

3.1.5. Indirecte personeelskosten

De **indirecte personeelskosten** zijn algemene personeelskosten verbonden aan saneringsactiviteiten, maar niet direct toewijsbaar aan een bepaald project zoals lonen van administratief personeel of directieleden.

3.1.6. Financiële kosten

De **financiële kosten** bestaan grotendeels uit de renten die betaald worden voor leningen om investeringen uit te kunnen voeren.

3.1.7. Niet-recurrente kosten

De **niet-recurrente of uitzonderlijke kosten** bevatten kosten zoals uitzonderlijke afschrijvingen, waardeverminderingen en voorzieningen.

3.2. Rioleringsopbrengsten (VMM)

Onderstaande tabel vat de rioleringsopbrengsten samen die systematisch gerapporteerd worden aan de VMM door alle rioolbeheerders, d.w.z. de gemeenten met riolen in eigen beheer en de rioolbeheerders (nl. de rioldivisies van de waterbedrijven en de onafhankelijke intergemeentelijke rioolbeheerders).

Gemeentelijke saneringsbijdrage en -vergoeding
+ Andere operationele opbrengsten bestaande uit
◆ Andere belastingen en boetes
◆ Aansluitingen (opbrengsten)
◆ Werkingssubsidies en compenserende bedragen
◆ Andere dienstprestaties

+ Financiële opbrengsten bestaande uit
◆ Kapitaalsubsidies
◆ Andere financiële opbrengsten
+ Niet-recurrente opbrengsten
= Totale opbrengsten

3.2.1. Gemeentelijke saneringsbijdrage en -vergoeding

De **gemeentelijke saneringsbijdrage en -vergoeding** bevat alle opbrengsten uit de gemeentelijke saneringsbijdragen en -vergoedingen na aftrek van de inningskosten.

3.2.2. Andere operationele opbrengsten

De **andere operationele opbrengsten** bestaan uit fiscale opbrengsten zoals belastingen op het leggen of onderhouden van riolen, opbrengsten uit de nieuwe aansluitingen van onroerend goed op riolering, werkingsubsidies en compenserende bedragen die door de gemeenten of andere instanties toegekend zijn in het kader van de gemeentelijke saneringsactiviteiten, en opbrengsten uit andere dienstprestaties.

3.2.3. Financiële opbrengsten

De **financiële opbrengsten** bestaan uit de afschrijvingen van de kapitaalsubsidies die door het Vlaamse Gewest of andere instanties toegekend zijn in het kader van de gemeentelijke saneringsactiviteiten en andere financiële opbrengsten.

3.2.4. Niet-recurrente opbrengsten

De **niet-recurrente opbrengsten** of uitzonderlijke opbrengsten bestaan uit meerwaarden op de realisatie van financiële, materiële en immateriële vaste activa.

3.3. Kasstromen

De **totale inkomsten** worden berekend volgens de indirecte methode waarbij de totale opbrengsten verminderd worden met de niet-kasopbrengsten (= operationele inkomsten) en vermeerderd met volgende inkomsten: subsidie-ontvangsten (= de kapitaalsubsidies die het Vlaamse Gewest toekende voor

de aanleg en de verbetering van openbare riolen, IBA's en KWZI's), de ontvangen middelen van vennoten (= de kapitaal-, intrest- of werkingssubsidies die de gemeentevennoten toekenden voor de financiering van de gemeentelijke saneringsactiviteiten), en andere inkomsten.

De **totale uitgaven** worden berekend volgens de indirecte methode waarbij de totale kosten verminderd worden met de niet-kaskosten (= operationele uitgaven) en vermeerderd met volgende uitgaven: investeringsuitgaven, uitgekeerde middelen aan vennoten, en andere uitgaven zoals oprichtings- en herstructureringsuitgaven of aankopen van financiële activa.

4. Analyse van de sectorale financiële gegevens

4.1. Rioleringskosten - sector

Deze studie betreft een actualisering van het eerdere onderzoeksrapport uit 2017. In dat rapport worden de jaren 2012 t.e.m. 2014 bestudeerd, alsook een extrapolatie naar 2015 op basis van totaalcijfers. Om die reden zullen in deze actualisatie de analyses van de cijfers uit de jaren 2015 t.e.m. 2020 (laatst beschikbare jaar) getoond en besproken worden.

Tabel 1A1 toont de jaarlijkse kosten in euro voor de volledige sector. De totale jaarlijkse kosten voor de volledige sector zijn van 2015 tot 2020 gestegen met 45% (van 288,5 mln. in 2015 tot 418,7 mln. in 2020). De kosten gelinkt aan investeringen kenden een sterke stijging van 2018 (bijna 147 mln.) naar 2019 (244,5 mln.). De kosten gelinkt aan investeringen zijn tussen 2015 en 2020 procentueel sterker gestegen (51%) dan de totale kosten (45%). De exploitatiekosten stegen procentueel minder sterk (28%).

De overheadkosten vertonen een sterke stijging tussen 2015 en 2020 wat vooral te wijten is aan het hogere aandeel van deze kosten in 2020 (5,9% in 2020 t.o.v. 2 à 3% in de overige jaren, zie Tabel 1A2). De indirecte personeelskosten kenden een daling in 2020 (van 20,2 mln. in 2019 naar 8,7 mln. in 2020). Deze stijging in overheadkosten en daling in indirecte personeelskosten van 2019 naar 2020 is gedeeltelijk te wijten aan een verandering in rapportering bij de gemeenten. Bij de gemeenten wordt de overhead inclusief de indirecte personeelskosten berekend aan de hand van een toeslagpercentage (zie sectie 5.1.). Dit bedrag wordt gerapporteerd onder de overheadkosten wat de stijging in overheadkosten en daling in indirecte personeelskosten deels verklaard. Daarnaast zorgt de toeslag aan zich voor een stijging in overheadkosten omdat vele gemeenten voorheen geen overhead rapporteerden omdat dat niet mogelijk was. De hoge stijging van 322% in overheadkosten en daling van 55% in indirecte personeelskosten over de volledige periode kan dus een vertekend beeld geven. We vermelden daarom ter volledigheid de stijging tussen 2015 en 2020 van de overheadkosten en indirecte personeelskosten samen, die 33% is.

Tabel 1A2 toont de grootte van elke kostenpost t.o.v. het totaal. De laatste rij toont het gemiddelde van de jaren 2015 tot 2020. Ongeveer de helft van alle kosten is gelinkt aan investeringen. De kosten gelinkt aan investeringen (gemiddeld 51%) en de exploitatiekosten (gemiddeld 27%) zijn de grootste kostenposten. Daarna volgen de financiële kosten (gemiddeld 9%), de indirecte personeelskosten (gemiddeld 5%), de andere operationele kosten (gemiddeld 4%), en de overheadkosten (gemiddeld 3%).

Tabel 1A1 Kosten in € per jaar - Sector	2015	2016	2017	2018	2019	2020	Δ 2015-2020
Exploitatiekosten	78.339.342	86.955.498	94.682.738	96.701.206	106.291.529	100.092.897	28%
Investeringskosten	148.918.850	159.182.174	158.820.543	146.993.814	244.542.181	225.349.464	51%
Andere operationele kosten	11.345.007	12.484.339	18.204.662	15.437.237	15.669.909	19.401.633	71%
Overheadkosten	5.887.316	6.978.970	11.219.239	9.629.223	9.729.888	24.815.321	322%
Indirecte personeelskosten	19.364.283	19.439.105	18.744.214	18.365.636	20.234.062	8.768.910	-55%
Financiële kosten	24.648.616	23.002.076	33.944.915	33.197.335	32.605.839	40.006.882	62%
Uitzonderlijke kosten	1.500	7.719	115.044	302.783	-1	266.798	17687%
Totale kosten	288.504.914	308.049.881	335.731.355	320.627.234	429.073.407	418.701.905	45%

Tabel 1A2 % kosten t.o.v. totaal per jaar - Sector	2015	2016	2017	2018	2019	2020	<i>Gemiddelde</i>
Exploitatiekosten	27%	28%	28%	30%	25%	24%	27%
Investeringskosten	52%	52%	47%	46%	57%	54%	51%
Andere operationele kosten	4%	4%	5%	5%	4%	5%	4%
Overheadkosten	2%	2%	3%	3%	2%	6%	3%
Indirecte personeelskosten	7%	6%	6%	6%	5%	2%	5%
Financiële kosten	9%	7%	10%	10%	8%	10%	9%
Uitzonderlijke kosten	0%	0%	0%	0%	0%	0%	0%
Totale kosten	100%	100%	100%	100%	100%	100%	

4.2. Rioleringsopbrengsten – sector

De jaarlijkse opbrengsten van 2015 t.e.m. 2020 voor de sector zijn samengevat in Tabel 2A1. De totale opbrengsten stegen in deze periode met 13% (van 402,2 mln. naar 456,3 mln.). De stijging in opbrengsten is opvallend lager dan de stijging in kosten over dezelfde periode (45%, Tabel 1A1).

Tabel 2A2 geeft het belang van de verschillende opbrengsten weer t.o.v. het totaal. De belangrijkste opbrengsten zijn de saneringsbijdragen, goed voor gemiddeld 91% van het totaal aan opbrengsten. Deze opbrengsten stegen van 2015 tot 2020 met 8%. Dit is een minder sterke stijging dan die van het algemene opbrengstentotaal (13%). De andere operationele opbrengsten kenden vooral een sterke stijging in 2020.

Tabel 2A1 Opbrengsten in € per jaar - Sector	2015	2016	2017	2018	2019	2020	Δ 2015-2020
Saneringsbijdragen	369.846.750	387.561.170	407.418.290	405.402.760	406.276.047	397.591.806	8%
Andere operationele opbrengsten	10.179.987	9.373.272	9.187.164	9.758.633	13.427.544	33.350.561	228%
Financiële opbrengsten	22.090.435	24.805.952	25.037.147	25.536.433	33.549.024	25.179.295	14%
Niet-recurrente opbrengsten	85.915	12.182	1.228	9.203	258.528	236.689	175%
Totale opbrengsten	402.203.087	421.752.576	441.643.829	440.707.029	453.511.143	456.358.351	13%

Tabel 2A2 % opbrengsten t.o.v. totaal per jaar - Sector	2015	2016	2017	2018	2019	2020	<i>Gemiddelde</i>
Saneringsbijdragen	92%	92%	92%	92%	90%	87%	91%
Andere operationele opbrengsten	3%	2%	2%	2%	3%	7%	3%
Financiële opbrengsten	5%	6%	6%	6%	7%	6%	6%
Niet-recurrente opbrengsten	0%	0%	0%	0%	0%	0%	0%
Totale opbrengsten	100%	100%	100%	100%	100%	100%	

4.3. Kostendeckingsgraad – sector

Tabel 3A1 toont het nettoresultaat voor de periode 2015 t.e.m. 2020. Het nettoresultaat is het verschil tussen de totale opbrengsten en totale kosten. Van 2015 tot 2020 daalde het nettoresultaat met 67% (van 113,7 mln. in 2015 naar 37,6 mln. in 2020). Dit kon verwacht worden aangezien de totale kosten sterker toenamen dan de totale opbrengsten. In het jaar 2020 is het nettoresultaat opnieuw gestegen t.o.v. 2019 wat positief is. Het nettoresultaat is, hoewel lager dan voorheen, nog steeds positief wat erop wijst dat de rioolbeheerders winst maken.

Tabel 3A2 toont twee varianten van de kostendeckingsgraad. De kostendeckingsgraad in ruime zin is de verhouding tussen de totale opbrengsten en de totale kosten. Indien het percentage groter is dan 100%, dekken de totale opbrengsten de totale kosten en wordt er winst gemaakt. Bij een percentage onder 100%, zijn de totale kosten groter dan de totale opbrengsten en wordt er verlies gerapporteerd. De kostendeckingsgraad in enge zin is de verhouding tussen de opbrengsten gelinkt aan de saneringsbijdragen en de totale kosten. Hoewel de kostendeckingsgraad in ruime zin duidelijk aangeeft dat de totale opbrengsten steeds de totale kosten overstijgen, geeft de kostendeckingsgraad in enge zin aan dat de opbrengsten uit de saneringsbijdragen in 2019 en

2020 niet voldoende waren om de totale kosten te dekken. Tabel 3A2 geeft daarnaast duidelijk een dalende trend aan qua kostendeckingsgraad. Het is belangrijk dat alle kosten voor het beheer en de uitbreiding van het rioleringsnetwerk steeds gedekt kunnen worden.

Tabel 3A1 Resultaat in € per jaar – Sector	2015	2016	2017	2018	2019	2020	<i>Δ 2015-2020</i>
Totale kosten (1)	288.504.914	308.049.880	335.731.354	320.627.232	429.073.407	418.701.907	45%
Totale opbrengsten (2)	402.203.087	421.752.576	441.643.829	440.707.030	453.511.143	456.358.351	13%
Nettoresultaat (2) – (1)	113.698.173	113.702.696	105.912.475	120.079.798	24.437.736	37.656.444	-67%

Tabel 3A2 Kostendeckingsgraad – Sector	2015	2016	2017	2018	2019	2020	<i>Gemiddelde</i>
Kostendeckingsgraad ruim	139%	137%	132%	137%	106%	109%	127%
Kostendeckingsgraad eng	128%	126%	121%	126%	95%	95%	115%

4.4. Kaspositie – sector

Het nettoresultaat is gebaseerd op opbrengsten en kosten en geeft een beeld van de winstgevendheid van de onderneming. De periode waarin de opbrengsten en kosten geregistreerd worden is echter niet noodzakelijk gelijk aan de periode waarin de rioolbeheerder gelden ontvangt en uitgeeft. Ontvangsten en uitgaven zijn kasstromen en geven een beeld van de kaspositie van de rioolbeheerders.

Tabel 4A toont de kaspositie van de sector enkel voor 2020, aangezien de kasstromen van de gemeenten pas bevroegd worden vanaf 2020. In 2020 is de kaspositie negatief en waren er dus meer uitgaven dan inkomsten. Wanneer de kaspositie vergeleken wordt met het nettoresultaat is duidelijk dat boekhoudkundige winsten/verliezen niet noodzakelijk overeenkomen met kasstromen. Hoewel de sector in 2020 een positief boekhoudkundig resultaat vertoont, was er in dat jaar wel een kastekort van 11 mln. euro.

Tabel 4A Kaspositie in € per jaar - Sector	2020
Totale inkomsten	506.697.912
Totale uitgaven	517.752.929
Kaspositie	-11.055.017

5. Analyse van de gemeentelijke financiële gegevens (riolen in eigen gemeentelijk beheer)

5.1. Rioleringskosten – gemeenten

Tabel 1B1 bevat de kosten voor de jaren 2015 t.e.m. 2020 voor de gemeenten die zelf voor hun rioolbeheer instaan. De totale kosten stegen tussen 2015 en 2020 met 19% (van 123,1 mln. naar 146,5 mln.). In diezelfde periode stegen de exploitatiekosten sneller dan de totale kosten, nl. met 33%. De kosten gelinkt aan investeringen stegen 18%, wat gelijklopend is aan de stijging in de totale kosten.

De indirecte personeelskosten zijn nul in 2020. Dit is te wijten aan een nieuwe manier van rapportering door de gemeenten. De totale overheadkosten worden vanaf 2020 berekend aan de hand van een opslagpercentage (0,9%) van kostenposten 60, 61 en 62 (60 = verbruikte goederen, 61 = diensten, leveringen en interne facturering, en 62 = bezoldigingen, sociale lasten en pensioenen). De indirecte personeelskosten zitten dus vanaf 2020 vervat in die totale overheadkosten. Dit verklaart ook de sterke stijging in de overheadkosten van 2019 tot 2020 (van 3,7 mln. naar 18,3 mln.).

Uit Tabel 1B2 blijkt dat gemiddeld 49% en 26% van alle kosten, respectievelijk, kosten gelinkt aan investeringen en exploitatiekosten betreft. De overige kosten, zijnde de financiële kosten, indirecte personeelskosten, overheadkosten, en andere operationele kosten, zijn goed voor 11%, 8%, 5%, en 1% van het totaal, respectievelijk.

Tabel 1B1 Kosten in € per jaar - Gemeenten	2015	2016	2017	2018	2019	2020	Δ 2015-2020
Exploitatiekosten	25.229.013	31.215.827	40.366.779	39.470.755	40.315.341	33.636.117	33%
Investeringskosten	63.159.904	60.716.620	63.053.962	67.567.721	62.750.716	74.693.706	18%
Andere operationele kosten	1.965.876	1.993.972	1.623.292	1.664.803	1.873.748	1.625.478	-17%
Overheadkosten	2.813.513	3.394.107	5.414.023	3.853.992	3.691.528	18.332.415	552%
Indirecte personeelskosten	14.142.447	15.136.422	11.395.698	11.717.364	11.591.065	0,00	-100%
Financiële kosten	15.785.653	14.626.265	12.576.721	11.285.359	11.672.285	18.192.598	15%
Uitzonderlijke kosten	1.500	1.000	112.103	302.784	0	29.939	1896%
Totale kosten	123.097.906	127.084.213	134.542.578	135.862.778	131.894.683	146.510.253	19%

Tabel 1B2 % kosten t.o.v. totaal per jaar - Gemeenten	2015	2016	2017	2018	2019	2020	<i>Gemiddelde</i>
Exploitatiekosten	20%	25%	30%	29%	31%	23%	26%
Investerings	51%	48%	47%	50%	48%	51%	49%
Andere operationele kosten	2%	2%	1%	1%	1%	1%	1%
Overheadkosten	2%	3%	4%	3%	3%	13%	5%
Indirecte personeelskosten	11%	12%	8%	9%	9%	0%	8%
Financiële kosten	13%	12%	9%	8%	9%	12%	11%
Uitzonderlijke kosten	0%	0%	0%	0%	0%	0%	0%
Totale kosten	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%

5.2. Rioleringsopbrengsten – gemeenten

Tabel 2B1 geeft de opbrengsten uit rioleringsactiviteiten van de gemeenten weer. De totale opbrengsten stegen in 2017 tot bijna 172 mln., maar in de jaren 2018 tot 2020 kenden de totale opbrengsten opnieuw een daling (van 169 mln. in 2018 tot 152 mln. in 2020). De daling kan deels verklaard worden door de daling in het aantal gemeenten die het rioolbeheer zelf uitvoeren. Tussen 2015 en 2020 zijn de totale opbrengsten gedaald met 2%.

Tabel 2B2 toont aan dat de opbrengsten van de gemeenten voornamelijk bestaan uit saneringsbijdragen, zijnde gemiddeld 86% van de totale opbrengsten. Deze opbrengsten zijn van 2015 naar 2020 met 10% gedaald (zie Tabel 2B1). De andere operationele opbrengsten die gemiddeld 5% van het totaal innemen, zijn sterk gestegen in 2020 waardoor van 2015 naar 2020 een stijging van 377% genoteerd wordt. In 2020 nemen de andere operationele opbrengsten ook een belang van 14% in t.o.v. het totaal. Dit verschilt sterk van de eerdere percentages t.o.v. het totaal, zijnde 3%.

Tabel 2B1 Opbrengsten in € per jaar - Gemeenten	2015	2016	2017	2018	2019	2020	<i>Δ 2015-2020</i>
Saneringsbijdragen	136.349.855	143.362.916	151.326.437	147.775.762	146.122.062	122.365.373	-10%
Andere operationele opbrengsten	4.598.420	4.670.406	5.821.324	5.210.567	5.396.460	21.956.103	377%
Financiële opbrengsten	13.987.823	14.671.391	14.842.723	16.050.381	17.079.164	7.780.043	-44%
Niet-recurrente opbrengsten	73.484	3.107	0	9.203	258.528	0	-100%
Totale opbrengsten	155.009.582	162.707.820	171.990.484	169.045.913	168.856.214	152.101.519	-2%

Tabel 2B2 % opbrengsten t.o.v. totaal per jaar - Gemeenten	2015	2016	2017	2018	2019	2020	<i>Gemiddelde</i>
Saneringsbijdragen	88%	88%	88%	87%	87%	80%	86%
Andere operationele opbrengsten	3%	3%	3%	3%	3%	14%	5%
Financiële opbrengsten	9%	9%	9%	9%	10%	5%	9%
Niet-recurrente opbrengsten	0%	0%	0%	0%	0%	0%	0%
Totale opbrengsten	100%	100%	100%	100%	100%	100%	

5.3. Kostendeckingsgraad – gemeenten

Tabel 3B1 toont aan dat het nettoresultaat tussen 2015 en 2019 schommelde tussen 31,9 mln. en 37,4 mln. In 2020 kende het nettoresultaat een daling naar 5,6 mln. Ten opzichte van 2015 daalde het nettoresultaat met 82% in 2020. Dit wordt verklaard door de stijging in totale kosten en daling in totale opbrengsten. Hoewel het nettoresultaat nog positief is in 2020 en de gemeenten dus winst rapporteren, wijst de sterke daling van het nettoresultaat in 2020 op een negatieve trend.

De kostendeckingsgraad in ruime zin bedraagt gemiddeld 123% in de periode 2015-2020 (zie Tabel 3B2). De kostendeckingsgraad in enge zin bedraagt gemiddeld 107%. De kostendeckingsgraad in ruime zin is steeds boven 100% wat wijst op een volledige dekking van de kosten door de opbrengsten. De kostendeckingsgraad in enge zin valt in 2020 onder het niveau van 100%, zijnde 84%. Dit wil zeggen dat de saneringsbijdragen in 2020 niet voldoende zijn om de totale kosten te dekken. In de overige jaren (2015-2019) was dit wel nog het geval.

Tabel 3B1 Resultaat in € per jaar – Gemeenten	2015	2016	2017	2018	2019	2020	<i>Δ 2015-2020</i>
Totale kosten (1)	123.097.906	127.084.213	134.542.578	135.862.777	131.894.684	146.510.252	19%
Totale opbrengsten (2)	155.009.582	162.707.820	171.990.484	169.045.913	168.856.214	152.101.520	-2%
Nettoresultaat (2) – (1)	31.911.677	35.623.607	37.447.906	33.183.136	36.961.530	5.591.267	-82%

Tabel 3B2 Kostendeckingsgraad – Gemeenten	2015	2016	2017	2018	2019	2020	<i>Gemiddelde</i>
Kostendeckingsgraad ruim	126%	128%	128%	124%	128%	104%	123%
Kostendeckingsgraad eng	111%	113%	112%	109%	111%	84%	107%

5.4. Kaspositie – gemeenten

Het beleid van gemeenten is gebaseerd op de budgettaire boekhouding. Er worden dus geen boekhoudkundige resultaten verwerkt. Daarom bekijken we voor de gemeenten enkel de kaspositie en niet de besteding van het boekhoudkundig resultaat zoals dit wel bij de rioolbeheerders zal gebeuren.

Tabel 4B1 toont de kaspositie van de gemeenten voor het jaar 2020, aangezien de gemeenten die zelf instaan voor het rioolbeheer hun kasstromen sinds 2020 rapporteren. De kaspositie is negatief in 2020. De gemeenten geven dus meer geld uit dan er binnenkomt in 2020, wat leidt tot een kastekort van 6,5 mln. euro. 91% van de inkomsten zijn operationele inkomsten. De overige inkomsten, zijnde 9% van het totaal, zijn ontvangsten van subsidies. Bij de uitgaven is de verdeling als volgt: 43% van de totale uitgaven gaat naar operationele activiteiten en 57% naar investeringen.

Tabel 4B1 Kaspositie in € per jaar - Gemeenten	2020	% t.o.v. totale inkomsten/uitgaven
Operationele inkomsten	144.321.894	91%
Subsidie-ontvangsten	14.819.895	9%
Totale inkomsten	159.141.789	100%
Operationele uitgaven	71.816.700	43%
Investeringsuitgaven	93.923.052	57%
Totale uitgaven	165.739.752	100%
Kaspositie	-6.597.963	

De gemeenten voorspellen hun kaspositie ook voor de komende vijf jaren en rapporteren deze aan de VMM. Tabel 4B2 toont de kasstroomprognoses voor de jaren 2021-2025. Uit deze tabel blijkt dat de gemeenten in 2021 en 2022 een negatieve kaspositie verwachten. De uitgaven aan operationele activiteiten en investeringen zullen in die twee jaren de operationele inkomsten en ontvangen subsidies overstijgen. In 2023-2025 verwachten de gemeenten het omgekeerde, namelijk dat de totale inkomsten de totale uitgaven zullen overstijgen waardoor in die jaren een positieve kaspositie verwacht wordt. Deze verandering is vooral te wijten aan een daling in de uitgaven aan investeringen. Deze worden ingeschat op ongeveer 281,4 mln. in 2021, 206,6 mln. in 2022, 141,8 mln. in 2023, 100,2 mln. in 2024, en 75,9 mln. in 2025. Hoewel de investeringsuitgaven in 2020 (zie Tabel 4B1) 57% van de totale uitgaven innamen, verwacht men dat deze in de komende jaren een groter aandeel zullen innemen, namelijk van 87% in 2021 tot 65% in 2025. De operationele inkomsten en uitgaven worden stabiel ingeschat. Daarnaast verwacht men een daling in de subsidie-ontvangsten.

Tabel 4B2 - Prognoses Kaspositie in € per jaar Gemeenten	2021		2022		2023		2024		2025	
Operationele inkomsten	145.720.416	58%	146.586.971	71%	147.756.137	78%	147.345.230	77%	149.295.721	83%
Subsidie-ontvangsten	104.903.333	42%	59.594.961	29%	42.482.898	22%	44.722.378	23%	30.799.566	17%
Totale inkomsten	250.623.749	100%	206.181.932	100%	190.239.035	100%	192.067.608	100%	180.095.287	100%
Operationele uitgaven	42.337.772	13%	40.547.801	16%	40.542.892	22%	41.090.140	29%	41.398.845	35%
Investeringsuitgaven	281.385.122	87%	206.558.884	84%	141.845.762	78%	100.168.105	71%	75.890.832	65%
Totale uitgaven	323.722.894	100%	247.106.685	100%	182.388.654	100%	141.258.245	100%	117.289.677	100%
Kaspositie	-73.099.145		-40.924.753		7.850.381		50.809.363		62.805.610	

6. Analyse van de financiële gegevens van de rioolbeheerders (rioldivisies waterbedrijven en onafhankelijke intergemeentelijke rioolbeheerders)

6.1. Rioleringskosten¹⁴ – rioolbeheerders

Tabel 1C1 toont de totale kosten voor de periode 2015-2020 van de intergemeentelijke rioolbeheerders en rioldivisies van waterbedrijven. De totale kosten stegen met 65% van 2015 (165,4 mln.) naar 2020 (272,2 mln.). De kosten gelinkt aan investeringen zijn de laatste jaren sterk toegenomen. In 2018 waren de kosten gelinkt aan investeringen bijna 80 mln., terwijl deze in 2019 en 2020 respectievelijk 181,7 mln. en 150,6 mln. bedragen. Van 2015 tot 2020 stegen de kosten gelinkt aan investeringen met 76%. Ook de financiële kosten (146%), overheadkosten (111%), andere operationele kosten (90%), en indirecte personeelskosten (68%) kenden een sterke stijging tussen 2015 en 2020.

De kosten gelinkt aan investeringen en de exploitatiekosten zijn de grootste kostenposten (cf., Tabel 1C2). Gemiddeld bedragen de kosten gelinkt aan investeringen 52% van het totaal en de exploitatiekosten 28%. Deze eerste categorie neemt steeds een groter belang aan, terwijl de exploitatiekosten in de jaren 2019 en 2020 een kleiner belang aannemen.

Tabel 1C1 Kosten in € per jaar Rioolbeheerders	2015	2016	2017	2018	2019	2020	<i>Δ 2015-2020</i>
Exploitatiekosten	53.110.328	55.739.671	54.315.958	57.230.451	65.976.188	66.456.781	25%
Investeringskosten	85.758.946	98.465.554	95.766.581	79.426.093	181.791.465	150.655.758	76%
Andere operationele kosten	9.379.132	10.490.366	16.581.370	13.772.434	13.796.161	17.776.155	90%
Overheadkosten	3.073.803	3.584.863	5.805.216	5.775.231	6.038.360	6.482.907	111%
Indirecte personeelskosten	5.221.836	4.302.683	7.348.515	6.648.272	8.642.998	8.768.910	68%
Financiële kosten	8.862.963	8.375.811	21.368.194	21.911.976	20.933.553	21.814.284	146%
Uitzonderlijke kosten	0	6.719	2.940	-1	-1	236.859	
Totale kosten	165.407.008	180.965.668	201.188.776	184.764.456	297.178.723	272.191.654	65%

¹⁴ Rioolbeheerders HidroSan en Rio-link werken met een cashflowmatige boekhouding waardoor zij alle investeringen afschrijven op 1 jaar. Daardoor kunnen de kosten bij deze rioolbeheerders sterk fluctueren van jaar tot jaar.

Tabel 1C2 % kosten t.o.v. totaal per jaar - rioolbeheerders	2015	2016	2017	2018	2019	2020	Gemiddelde
Exploitatiekosten	32%	31%	27%	31%	22%	24%	28%
Investerings	52%	54%	48%	43%	61%	55%	52%
Andere operationele kosten	6%	6%	8%	7%	5%	7%	6%
Overheadkosten	2%	2%	3%	3%	2%	2%	2%
Indirecte personeelskosten	3%	2%	4%	4%	3%	3%	3%
Financiële kosten	5%	5%	11%	12%	7%	8%	8%
Uitzonderlijke kosten	0%	0%	0%	0%	0%	0%	0%
Totale kosten	100%	100%	100%	100%	100%	100%	

6.2. Rioleringsopbrengsten – rioolbeheerders

Tabel 2C1 geeft de opbrengsten uit rioleringsactiviteiten van de intergemeentelijke rioolbeheerders en rioldivisies van waterbedrijven weer. De totale opbrengsten stegen van 2015 tot 2020 met 23%, namelijk van 247,1 mln. in 2015 naar 304,2 mln. in 2020. Dit is een minder sterke stijging dan de stijging in totale kosten in dezelfde periode. De opbrengsten gelinkt aan saneringsbijdragen stijgen minder snel (18%) dan de totale opbrengsten.

Tabel 2C2 toont aan dat de opbrengsten voornamelijk bestaan uit saneringsbijdragen, zijnde gemiddeld 94% van de totale opbrengsten. De andere operationele opbrengsten die gemiddeld 2% van het totaal innemen, zijn sterk gestegen in 2019 en 2020 waardoor van 2015 naar 2020 een stijging van 104% genoteerd wordt.

Tabel 2C1 Opbrengsten in € per jaar Rioolbeheerders	2015	2016	2017	2018	2019	2020	Δ 2015-2020
Saneringsbijdragen	233.496.895	244.198.254	256.091.853	257.626.998	260.153.985	275.226.433	18%
Andere operationele opbrengsten	5.581.566	4.702.866	3.365.840	4.548.066	8.031.084	11.394.457	104%
Financiële opbrengsten	8.102.613	10.134.561	10.194.424	9.486.052	16.469.861	17.399.252	115%
Niet-recurrente opbrengsten	12.431	9.075	1.228	0	0	236.689	1804%
Totale opbrengsten	247.193.505	259.044.757	269.653.345	271.661.116	284.654.929	304.256.831	23%

Tabel 2C2 % opbrengsten t.o.v. totaal per jaar - rioolbeheerders	2015	2016	2017	2018	2019	2020	<i>Gemiddelde</i>
Saneringsbijdragen	94%	94%	95%	95%	91%	90%	94%
Andere operationele opbrengsten	2%	2%	1%	2%	3%	4%	2%
Financiële opbrengsten	3%	4%	4%	3%	6%	6%	3%
Niet-recurrente opbrengsten	0%	0%	0%	0%	0%	0%	0%
Totale opbrengsten	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%

6.3. Kostendekkingsgraad – rioolbeheerders

Tabel 3C1 toont het nettoresultaat van de intergemeentelijke rioolbeheerders en riooldivisies van waterbedrijven, zijnde het verschil tussen de totale opbrengsten en de totale kosten. Tussen 2015 en 2018 was het nettoresultaat positief. Dit toont ook Tabel 3C2 aan de hand van de kostendekkingsgraden. Zowel in ruime als enge zin waren de totale kosten ruim voldoende gedekt. In 2019 zijn er echter minder opbrengsten dan kosten, wat resulteerde in een negatief nettoresultaat en dus ook kostendekkingsgraden die onder het niveau van 100% vallen. In 2020 is de kostendekkingsgraad in ruime zin opnieuw groter dan 100%. De kostendekkingsgraad in enge zin haalt net de grens van 100% waardoor de opbrengsten uit saneringsbijdragen dus net voldoende zijn om de totale kosten te dekken.

Tabel 3C1 Resultaat in € per jaar Rioolbeheerders	2015	2016	2017	2018	2019	2020	Δ 2015-2020
Totale kosten (1)	165.407.008	180.965.668	201.188.776	184.764.456	297.178.723	272.191.654	65%
Totale opbrengsten (2)	247.193.505	259.044.757	269.653.345	271.661.116	284.654.929	304.256.831	23%
Nettoresultaat (2) - (1)	81.786.497	78.079.089	68.464.570	86.896.661	-12.523.794	32.065.177	-61%

Tabel 3C2 Kostendekkingsgraad – Rioolbeheerders	2015	2016	2017	2018	2019	2020	<i>Gemiddelde</i>
Kostendekkingsgraad ruim	149%	143%	134%	147%	96%	112%	130%
Kostendekkingsgraad eng	141%	135%	127%	139%	88%	101%	122%

6.4. Besteding van het boekhoudkundig resultaat – rioolbeheerders

Wanneer we aan het nettoresultaat uit tabel 3C1 de overgedragen winst van vorig boekjaar optellen of het overgedragen verlies van vorig boekjaar aftrekken, bekomen we de te bestemmen winst of het te verwerken verlies. Tabel 4C1 toont de besteding van die te bestemmen winst/het te bestemmen verlies in absolute cijfers en Tabel 4C2 toont de procentuele besteding t.o.v. het totaal. Gemiddeld voegen de rioolbeheerders 39% van de boekhoudkundige winst toe aan de reserves en dragen ze 70% over naar volgend boekjaar.

Tabel 4C1 Besteding van het boekhoudkundig resultaat in € per jaar - Rioolbeheerders	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Toevoeging/onttrekking aan de reserves	44.374.578	49.913.817	36.839.318	41.577.249	29.039.636	36.141.323
Over te dragen winst/verlies	45.810.661	57.029.194	68.838.574	65.657.012	75.933.215	86.039.690
Toevoeging/onttrekking aan het kapitaal en uitgiftepremie	0	0	0	0	0	0
Vergoeding/tussenkost van het kapitaal/bestuurders/gemeenten	0	0	0	0	0	0
Andere	27.272.556	18.149.187	20.059.777	2.474.370	- 51.757.683	- 14.082.079
Totale besteding	117.457.795	125.092.198	125.737.669	109.708.630	53.215.168	108.098.933

Tabel 4C2 Procentuele besteding t.o.v. het totaal - rioolbeheerders	2015	2016	2017	2018	2019	2020	<i>Gemiddelde</i>
Toevoeging/onttrekking aan de reserves	38%	40%	29%	38%	55%	33%	39%
Over te dragen winst/verlies	39%	46%	55%	60%	143%	80%	70%
Toevoeging/onttrekking aan het kapitaal en uitgiftepremie	0%	0%	0%	0%	0%	0%	0%
Vergoeding/tussenkost van het kapitaal/bestuurders/gemeenten	0%	0%	0%	0%	0%	0%	0%
Andere	23%	15%	16%	2%	-97%	-13%	-9%
Totale besteding	100%	100%	100%	100%	100%	100%	

6.5. Kaspositie – rioolbeheerders

Tabel 5C1 toont de kaspositie van de intergemeentelijke rioolbeheerders en rioldivisies van waterbedrijven voor de periode 2015-2020. De rioolbeheerders rapporteren hun kaspositie sinds 2017, en bepaalden hun kaspositie retroactief vanaf 2014.

De totale uitgaven overschrijden elk jaar de totale inkomsten waardoor de kaspositie steeds negatief is. De absolute cijfers schommelen van jaar tot jaar. De kastekorten bedroegen tot 62,7 mln. in 2018. In 2020 is er een kastekort van 4,4 mln. Uit Tabel 5C2 blijkt dat het merendeel van de inkomsten uit de operationele activiteiten voortvloeit, gemiddeld 82% van de totale inkomsten. Daarnaast komen de inkomsten van subsidiëring (gemiddeld 16%) en van vennoten (gemiddeld 2%). Aan de kant van de uitgaven vloeit het meeste geld naar investeringen, gemiddeld 63% van de uitgaven. Daarnaast wordt gemiddeld 33% van het totaal uitgegeven aan operationele activiteiten, 1% van het totaal wordt uitgekeerd aan vennoten, en 3% valt onder andere uitgaven.

Tabel 5C1 Kaspositie in € per jaar – rioolbeheerders	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Operationele inkomsten	185.659.461	193.892.032	259.822.529	262.475.598	268.582.348	289.457.949
Subsidie-ontvangsten	34.900.260	35.915.596	49.311.721	57.015.853	55.573.263	54.662.832
Ontvangen middelen van vennoten	5.918.018	4.604.269	3.222.991	6.292.170	2.838.624	4.928.758
Andere inkomsten	-199.050	14.713	-72.433	-128.321	7.920.026	-1.493.416
Totale inkomsten	226.278.689	234.426.610	312.284.808	325.655.300	334.914.261	347.556.123
Operationele uitgaven	87.787.810	90.200.933	105.422.194	105.338.362	115.387.258	121.535.896
Investeringsuitgaven	129.293.805	143.446.672	213.623.733	275.628.188	254.394.806	222.887.640
Uitgekeerde middelen aan vennoten	2.700.826	2.155.814	1.512.054	1.512.054	3.416.370	2.174.740
Andere uitgaven	9.640.974	10.115.943	22.343.790	5.945.859	1.783.949	5.414.901
Totale uitgaven	229.423.415	245.919.362	342.901.771	388.424.463	374.982.383	352.013.177
Kaspositie	-3.144.726	-11.492.752	-30.616.963	-62.769.163	-40.068.122	-4.457.054

Tabel 5C2 Procentuele inkomsten/uitgaven t.o.v. het totaal Rioolbeheerders	2015	2016	2017	2018	2019	2020	<i>Gemiddeld 2015-2020</i>
Operationele inkomsten	82%	83%	83%	81%	80%	83%	82%

Subsidie-ontvangsten	15%	15%	16%	18%	17%	16%	16%
Ontvangen middelen van vennoten	3%	2%	1%	2%	1%	1%	2%
Andere inkomsten	0%	0%	0%	0%	2%	0%	0%
Totale inkomsten	100%	100%	100%	100%	100%	100%	
Operationele uitgaven	38%	37%	31%	27%	31%	35%	33%
Investeringsuitgaven	56%	58%	62%	71%	68%	63%	63%
Uitgekeerde middelen aan vennoten	1%	1%	0%	0%	1%	1%	1%
Andere uitgaven	4%	4%	7%	2%	0%	2%	3%
Totale uitgaven	100%	100%	100%	100%	100%	100%	

In Tabel 5C3 worden de prognoses m.b.t. de kaspositie van de rioolbeheerders weergegeven voor de periode 2021-2025. De procentuele inkomsten/uitgaven t.o.v. het totaal aan inkomsten/uitgaven zijn te vinden in Tabel 5C4. De rioolbeheerders verwachten in de komende jaren dat de totale inkomsten lager zullen zijn dan de totale uitgaven. De verwachte kasposities zijn dus negatief en schommelen tussen -47,5 mln. en -122,4 mln.

De rioolbeheerders verwachten in 2025 een daling in operationele inkomsten en t.o.v. 2021 quasi een halvering van de subsidie-ontvangsten. De operationele uitgaven zijn in 2025 ook lager voorspeld dan in de jaren 2021-2024. De investeringsuitgaven schommelen tussen 206,8 mln. in 2025 en 367,4 mln. in 2022.

Tabel 5C3 Prognoses Kaspositie in € per jaar – rioolbeheerders	2021	2022	2023	2024	2025
Operationele inkomsten	325.286.781	293.686.344	299.253.572	298.853.007	300.776.453
Subsidie-ontvangsten	64.185.118	79.228.152	100.028.059	108.206.345	89.130.550
Ontvangen middelen van vennoten	3.418.829	1.786.918	9.436.918	2.711.918	3.486.918
Andere inkomsten	14.100.000	13.300.000	14.400.000	15.500.000	22.055.000
Totale inkomsten	406.990.728	388.001.414	423.118.550	425.271.270	415.448.922
Operationele uitgaven	120.348.663	135.028.046	137.839.647	139.679.418	142.882.426
Investeringsuitgaven	251.106.132	397.928.353	448.100.473	432.013.631	392.448.182
Uitgekeerde middelen aan vennoten	3.353.377	2.088.775	2.088.775	2.088.775	1.989.785
Andere uitgaven	2.417.002	2.860.618	3.582.313	4.361.206	5.197.394
Totale uitgaven	377.225.174	537.905.791	591.611.208	578.143.029	542.517.787
Kaspositie	29.765.555	-149.904.378	-168.492.659	-152.871.759	-127.068.865

Tabel 5C4 Prognoses Procentuele inkomsten/uitgaven t.o.v. het totaal –rioolbeheerders	2021	2022	2023	2024	2025	<i>Gemiddeld 2021-2025</i>
Operationele inkomsten	80%	76%	71%	70%	72%	74%
Subsidie-ontvangsten	16%	20%	24%	25%	21%	21%
Ontvangen middelen van vennoten	1%	0%	2%	1%	1%	1%
Andere inkomsten	3%	3%	3%	4%	5%	4%
Totale inkomsten	100%	100%	100%	100%	100%	
Operationele uitgaven	32%	25%	23%	24%	26%	26%
Investeringsuitgaven	67%	74%	76%	75%	72%	73%
Uitgekeerde middelen aan vennoten	1%	0%	0%	0%	0%	0%
Andere uitgaven	1%	1%	1%	1%	1%	1%
Totale uitgaven	100%	100%	100%	100%	100%	

7. Variatie in overheadkosten, andere operationele kosten, leningen en investeringen

Het doel van dit onderzoeksrapport is in eerste instantie het verschaffen van informatie over de financiële positie van de sector op geaggregeerd niveau. Aangezien de rioolbeheerders ook onderlinge verschillen vertonen, zullen in deze sectie de variatie in overheadkosten, andere operationele kosten, leningen en investeringen besproken worden.

7.1. Overheadkosten

Tabel 6 geeft het percentage algemene overheadkosten (= indirecte personeelskosten en overheadkosten) weer van de verschillende partijen in de sector.

Tabel 6 – Gemiddeld % algemene overhead per rioolbeheerder	% algemene overhead	Periode
Gemeenten	12,7%	2015-2020
Aquaduin	11,3%	2016-2020
Aquario	10,3%	2017-2020
HidroRio	7,5%	2015-2020
Fluvius	5,9%	2016-2020
Riopact	1,3%	2015-2020
Rio-link	1,7%	2016-2020
HidroSan	0,3%	2015-2020
HidroGem	0%	2015-2020
Gemiddeld	8,8%	

De **gemeenten** vertonen een relatief hoger percentage aan overheadkosten ten opzichte van de andere rioolbeheerders. Tot en met 2019 werden de overheadkosten en indirecte personeelskosten zelf gerapporteerd door de gemeenten. In de bevraging van de VMM is steeds gesteld dat de gemeenten enkel overhead gerelateerd aan riolering mochten rapporteren, en omdat het niet evident is voor een gemeente om dit uit de boekhouding te halen, een zo goed mogelijke inschatting van die overhead. Een hoger percentage overhead kan dus liggen aan het verkeerdelijk rapporteren van niet-riool gerelateerde overhead. Gezien de veelheid aan taken die gemeenten opnemen, ook gemeenten die instaan voor het rioolbeheer, zullen verschillende kosten die zij maken die weliswaar toewijsbaar zijn aan saneringsactiviteiten, niet exclusief worden ingezet voor saneringsactiviteiten. Denk maar aan gemeentelijke arbeiders die voor een gedeelte van hun tijd taken opnemen in verband met sanering of voertuigen die ook, maar niet exclusief voor saneringsdoeleinden dienen. Verschillende van die investerings- en exploitatiekosten zullen bij gemeenten dan ook in de rapportering onder overheadkosten en indirecte personeelskosten terechtkomen. Dat kan een vertekend beeld geven dat gemeenten die instaan voor het rioolbeheer relatief grotere

overheadkosten hebben dan andere rioolbeheerders. Een eerdere studie van *Trifinance* 'Naar een BBC gestuurde financiële rapportering over de gemeentelijke riolering/sanering' uit 2019 geeft een verantwoording voor de door gemeenten gerapporteerde overhead. Daarnaast kan er ook sprake zijn van een onderrapportage omdat gemeenten niet wisten onder welke post bepaalde kosten konden worden gerapporteerd en deze dan niet rapporteerden. Vanaf 2020 worden de overheadkosten en indirecte personeelskosten gerapporteerd via een toeslagpercentage, wat de cijfers betrouwbaarder zou moeten maken. Aangezien dit percentage gebaseerd is op historisch gerapporteerde overhead, dus met inbegrip van ruis, kan dit percentage aangepast worden indien uit feedback of verder onderzoek zou blijken dat aanpassing nodig is.

Het verschil in overheadpercentages bij de **rioolbeheerders** is voornamelijk te wijten aan het verschillend toewijzen van bepaalde kosten aan de posten indirecte personeelskosten en overheadkosten. Elke rioolbeheerder gebruikt verschillende verdeelsleutels en percentages om deze kosten toe te wijzen. Sommige rioolbeheerders wijzen bovendien overheadkosten toe aan de kostenpost andere operationele kosten waardoor hun algemene overhead lager is. Hieronder bevindt zich een detailbespreking van de indirecte personeelskosten en overhead per rioolbeheerder zoals aan bod gekomen tijdens een workshop met de rioolbeheerders. De indirecte personeelskosten worden o.a. gealloceerd op basis van direct toewijsbare personeelskosten, verwerkt in de directe personeelskosten via een mark-up, of gealloceerd op basis van verdeelsleutels zoals aantal aansluitingen. De overhead bestaat in het algemeen uit kosten die niet direct toewijsbaar zijn aan de uitvoering van projecten of die deel zijn van de ondersteunende diensten zoals HR, directie, aankoopdiensten, en finance. Deze kosten worden gealloceerd aan de hand van interne verdeelsleutels zoals omzet of aantal aansluitingen of worden geïntegreerd in de uurloonkost via een mark-up.

- Farys (AquaRio):

- ◆ *Indirecte personeelskosten:* Elke rioleringsvennoot krijgt een account toegewezen die voor een aantal gemeentes zorgt. De loonkosten van die accountmanagers worden indien mogelijk rechtstreeks toegewezen aan een project of order. De rest van de loonkosten, zijnde de indirecte personeelskosten, worden dan verdeeld op basis van hetgeen rechtstreeks toegewezen is (via %).
- ◆ *Overhead:* Onder overhead worden verstaan kosten gerelateerd aan financieel beheer, juridisch beheer, HR, aankoopdienst, directie, etc. Alle overheadkosten worden verdeeld op basis van dezelfde verdeelsleutel, nl. allocatie op basis van omzet. Farys kan verantwoordelijk zijn voor meerdere activiteiten in gemeenten. Afhankelijk van welke activiteiten en de hoeveelheid van deze activiteiten, wijst Farys een bepaald gewicht toe aan de overheadkosten. Een voorbeeld qua verdeling is: 0,53 voor toevoer drinkwater, 0,32 voor distributie drinkwater en 0,15 voor zuivering/riolering. De gewichten per activiteit wijzigen als er nieuwe toetredingen zijn.

- Fluvius:

- ◆ Tot en met midden 2019 werden de indirecte personeelskosten en overhead verdeeld met behulp van objectieve allocatiesleutels. In 2020 is er overgeschakeld naar een nieuw controllingmodel. Het nieuwe interne controllingmodel is gebaseerd op PLA's en SLA's.

- ◆ *Indirecte personeelskosten + overhead:* Fluvius heeft sinds 2020 voor de VMM-rapportage een opsplitsing gemaakt tussen algemene rekeningen (75, 65, 76, 66; = finance en andere operationele kosten en opbrengsten), directe kostenobjecten (= directe exploitatiekosten zoals onderhoud netten) en kosten die niet bij de vorige twee kostentypes kunnen worden toegewezen. Deze laatste kosten worden gezien als algemene overhead. Dit is dus het saldo dat ze nog niet hebben kunnen toekennen via de directe toekenning van kosten of opbrengsten. De procentuele verdeling tussen indirecte personeelskosten en overhead werd nagevraagd bij de dienst controlling. De huidige verdeling is 56% indirecte personeelskosten en ongeveer 44% overheadkosten.
 - Ondanks de nieuwe methode om indirecte personeelskosten en overhead te berekenen, was er tussen 2019 en 2020 geen groot verschil in de hoeveelheid overheadkosten.
- Pidpa (HidroRio, HidroSan, HidroGem, HidrIBA):
 - ◆ *Indirecte personeelskosten:* De personeelskosten zijn bezoldigingen voor de medewerkers die voor riolering werken. Deze kosten worden zoveel mogelijk direct toegewezen aan projecten of orders. De uren die niet direct toewijsbaar zijn aan deze projecten worden geboekt als indirecte personeelskosten.
 - ◆ *Overhead:* Dit zijn de kosten van alle ondersteunende diensten zoals huisvesting, ICT, juridische dienst, milieu, management, en finance. Deze worden toegewezen op basis van verdeelsleutels aan drinkwater en riolering. Deze verdeelsleutels zijn gebaseerd op verschillende voorwaarden (bv. huisvesting via aantal m², ICT via aantal gebruikers). Voor HidroRio (de grootste beheerder) worden deze kosten als overhead gerapporteerd. Voor HidroGem en HidroSan is beslist om deze overhead in de uurloonkosten te verrekenen (mark-up aan de uurloonkost). Hierdoor hebben deze twee beheerders zo een laag algemeen overheadpercentage.
- Aquaduin:
 - ◆ *Indirecte personeelskosten:* Dit zijn de kosten die niet direct toe te wijzen zijn aan de 4 gemeenten, maar ze zijn wel direct toe te wijzen aan de gemeentelijke saneringsactiviteiten. Iedereen die betrokken is bij de gemeentelijke saneringsactiviteiten vult een time sheet in met daarin het aantal uren dat besteed wordt aan de gemeentelijke sanering. De verdeelsleutel is gebaseerd op het aantal kubieke meter dat geloosd wordt op het grondgebied van de 4 gemeenten.
 - ◆ *Overhead:* Overhead zijn de kosten die indirect op de gemeentelijke saneringsactiviteiten toewijsbaar zijn; Dit zijn de kosten die gepaard gaan met de integrale drinkwaterfactuur zoals verkoopadministratie. Deze kosten worden verdeeld over de activiteiten drinkwater, bovengemeentelijke sanering en gemeentelijke sanering. Er wordt een % op de omzet gehanteerd voor de toewijzing aan de gemeentelijke sanering.
- Water-link (Rio-link)

- ◆ *Indirecte personeelskosten:* De indirecte personeelskosten worden berekend als een percentage op de directe uurkosten ter dekking van de kosten gerelateerd aan planning en administratie, zijnde 39,06% in alle gemeenten.
 - ◆ *Overhead:* De overheadkosten worden berekend als een percentage op de directe kosten ter dekking van het beleid, finance en support, zijnde 23,46% in alle gemeenten. Op de materiaalkosten van de orders m.b.t. de gemeentelijke saneringsactiviteiten wordt een toeslag gerekend op direct materiaalverbruik ter dekking van de magazijnkosten. In 2020 bedroeg deze toeslag 44,19%.
 - ◆ De toeslagpercentages worden jaarlijks herrekend voor Water-link. Er worden geen toeslagen gerekend op de doorgerekende kosten van Aquafin.
- De Watergroep (Riopact): De Watergroep beschikt over een aparte businessunit riolering. Zij leveren services op contractuele basis aan individuele gemeenten, alsook aan gemeenten die riolering overgedragen hebben aan De Watergroep en dus vennoot zijn bij De Watergroep.
 - ◆ *Indirecte personeelskosten:* Voor de medewerkers in de businessunit werkt men met een all-in uurloon waarin de directe personeelskost vervat zit, maar ook met een full-cost uurloon waarin tevens de indirecte personeelskost vervat zit die rechtstreeks gelinkt is aan dat personeelslid (zoals wagen en pc). Het full-cost uurloon wordt doorgerekend. De niet-billable uren (zoals studie en deelname aan de AV), d.z., de uren die niet rechtstreeks aan een project kunnen worden toegewezen, worden later verdeeld op basis van een verdeelsleutel.
 - ◆ *Overhead:* De uren of kosten die niet op deze manier kunnen worden toegewezen, worden op het einde van het jaar opgeteld en verdeeld onder alle medewerkers op basis van een verdeelsleutel. Op dit moment wordt vermoedelijk een groot deel van de overhead geboekt onder andere operationele kosten zoals directiekosten.

7.2. Andere operationele kosten

Uit de workshop bleek dat er variatie is in de rapportering van andere operationele kosten.

Deze post wordt door enkele rioolbeheerders gebruikt om een deel van de inningskosten van de integrale waterfactuur aan toe te wijzen. Dit wordt toegepast voor gemeenten waarin het waterbedrijf (met een rioldivisie) ook het rioolbeheer uitvoert. Bij gemeenten waarin het rioolbeheer zelf wordt uitgevoerd of door een ander intergemeentelijk samenwerkingsverband, wordt de inningskost (voor administratie en debiteurenbeheer) door het waterbedrijf eerst afgetrokken van de aangerekende gemeentelijke saneringsbijdrage, vooraleer die wordt doorgestort naar de rioolbeheerder. De toepasselijke percentages voor de inningskost voor de periode 2015-2021 waren: 4,25% (2015), 4% (2016), 3,75% (2017 en 2018), 3,51% (2019), 3,61% (2020), en 3,93% (2021).

De post andere operationele kosten wordt ook gebruikt om minderwaarden op handelsvorderingen te noteren, heffingen, diverse belastingen, gebruiksrechten (d.i. bedragen aan de gemeentevennoten betaald voor het gebruik van de rioleringsinfrastructuur; er is in dat geval geen eigendomsoverdracht geweest), verzekeringen, compensaties, financiering rioleringsfonds, vormingen, lidgelden, ...

Daarnaast worden bij Fluvius ook dotaties gezien als andere operationele kosten. Fluvius doteert jaarlijks aan een rioleringsfonds waarop gemeenten via trekkingsrechten beroep kunnen doen om kosten te betalen die aannemers aan de gemeenten factureren, voor premies voor rationeel watergebruik die de gemeenten zelf nog uitkeren, of voor investeringen, binnen de context van de omzendbrief. Deze dotaties noteren zij onder de post andere operationele kosten. Fluvius is de enige rioolbeheerder die op deze manier met een rioleringsfonds omgaat.

Wanneer gemeenten toetreden tot een intergemeentelijk rioolbeheerder, wordt de riolering gewaardeerd en vergoed. Meestal grotendeels via aandelen of achtergestelde leningen, de rest van de waarde via cashvergoedingen, al dan niet over verschillende jaren gespreid. Sommige gemeenten opteren niet voor een eigendomsoverdracht, maar enkel voor een gebruiksrecht. De riolering blijft in dat geval eigendom van de gemeente, maar staat het gebruik toe aan de rioolbeheerder die daarvoor aan de gemeente een gebruiksvergoeding betaalt. Die gebruiksvergoeding dient dan om de door de gemeente aangegane leningen ter financiering van de riolering, te kunnen aflossen. Wat het systeem ook is, de vergoedingen die de gemeenten krijgen voor de eigendomsoverdracht, het gebruiksrecht, kapitaalsaflossing van de achtergestelde leningen, mogen enkel gebruikt worden voor riolerings-/saneringsdoeleinden conform de omzendbrief¹⁵. Deze vergoedingen worden op verschillende manieren gerapporteerd. Sommigen rapporteren het onder andere operationele kosten, anderen bij de kasstromen, nl. onder de Uitgekeerde middelen aan gemeentevennoten of Andere uitgaven of rapporteren het niet omdat het op niveau van het waterbedrijf wordt uitbetaald en niet op niveau van de riooldivisie. Hieronder volgt hierover meer detail per rioolbeheerder inclusief de bedragen van de cashvergoedingen voor gebruiksrechten indien voorhanden:

- TMVW/Farys (AquaRio): De inbreng van een gemeentelijk rioleringsstelsel wordt uitgesplitst in gebruiksrechten en bijkomende eigendomsrechten. De *gebruiksrechten* geven aanleiding tot een vergoeding in aandelen en een vergoeding in speciën. De vergoeding in speciën (9% van de economische waarde van de gebruiksrechten) wordt uitbetaald over de looptijd van TMVW (momenteel tot 2032). De *bijkomende eigendomsrechten* geven aanleiding tot een vergoeding in aandelen en een vergoeding in speciën. Per einde 2017 zijn een aantal nieuwe deelnemers toegetreden tot de zuiveringsdivisie. In 2019 is samen met Deloitte een onderzoek gebeurd naar de correcte toepassing van de omzendbrief. De resultaten van dit onderzoek werden meegedeeld aan VMM. In het algemeen wordt regelmatig gewezen aan onze deelnemers van het bestaan van de omzendbrief en zijn draagwijdte.

¹⁵ Dit werd in 2019 reeds onderzocht. De conclusies kan u vinden in volgend rapport op pagina's 74 en 75: <https://www.vmm.be/publicaties/financiele-cijfers-rioolbeheer-in-vlaanderen-2017-2018>.

- Fluvius: Wanneer een gemeente toetreedt tot een rioolbeheerder van Fluvius wordt deze vergoed in aandelen (boekhoudkundig eigen vermogen) en een aandeel in het rioleringsfonds (boekhoudkundige schuld). In de periode 2015-2020 zijn geen cashvergoedingen uitgekeerd aan de gemeenten die toegetreden zijn.

Op vraag van een gemeente kan (een gedeelte van) het aandeel dat de gemeente verkrijgt in het rioleringsfonds onmiddellijk aangewend worden. Zo heeft Fluvius Limburg bij toetreding van Neerpelt en na akkoord van de desbetreffende financiële instelling enkele leningen die de gemeente had aangegaan voor financiering van rioleringsprojecten, overgenomen.

- De Watergroep (Riopact): De vergoeding die de gemeente ontvangt voor de overdracht wordt bepaald op basis van de economische waarde van het rioleringsstelsel. De economische waarde wordt vastgesteld in functie van toekomstige BOT ontvangsten en vergoedingen eigen waterwinners. De vergoeding omvat een vast gedeelte (90%) en een variabel gedeelte (10%). Van het vaste gedeelte wordt 15% van de economische waarde cash aan de gemeente betaald en 75% van de economische waarde vergoed onder de vorm van aandelen. Het variabele gedeelte van de overnameprijs (de bonus) bedraagt tussen 0% en 10% van de economische waarde en wordt vastgesteld in functie van de rioleringsgraad en de gemiddelde leeftijd van de rioleringen. De bonus (of een gedeelte hiervan) kan nadien in een cash vergoeding of in aandelen worden omgezet.
- Pidpa: HidroRio heeft een investeringsfonds. Pidpa vraagt een tussenkomst aan HidroRio-gemeenten bij uitvoering van bepaalde projecten, voornamelijk voor niet-gesubsidieerde investeringsprojecten. De gemeenten kunnen tussenkomen vanuit de algemene middelen en/of gebruik maken van het investeringsfonds. De aanwending van het investeringsfonds wordt gerapporteerd onder 'Cashflow 4.7 andere uitgaven'.
 - HidroRio: Gemeenten ontvangen bij overdracht van het rioleringsstelsel een cash betaling en kapitaalsaflossing op de achtergestelde lening. De vergoeding wordt gebaseerd op de netto boekwaarde bij toetreding. Gemeenten gebruiken de vergoeding voor tussenkomsten in investeringsprojecten. Pidpa vraagt aan de gemeenten een tussenkomst bij uitvoering van bepaalde projecten. Ze stellen vast dat de tussenkomsten hoger zijn naar het einde van de legislatuur toe. De tussenkomsten van de afgelopen jaren en ook geplande tussenkomsten van volgende jaren (tot einde legislatuur) zijn hierna toegevoegd. De geplande tussenkomsten zijn gebaseerd op een gedetailleerde meerjarenplanning voor projecten. Met het verhogen van de investeringsvolumes, stelt Pidpa vast dat over een periode van 10 jaar (2015-2024) de tussenkomsten de vergoeding reeds overstijgen. Dit wordt bij opmaak van meerjaren investeringsplanning accuraat opgevolgd. Daarnaast verwacht Pidpa dat HidroRio-gemeenten bij uitvoering van de investeringsprojecten de kosten voor wegverfraaiing nog ten laste nemen van de gemeentebegroting. Pidpa draagt enkel de kosten voor noodzakelijk wegherstel. De kosten voor wegverfraaiing worden afzonderlijk aan de gemeente gefactureerd. Een aantal gemeenten hebben al aangegeven dat het zeer moeilijk wordt om het deel wegverfraaiing te kunnen blijven dragen met verhoging van het

investeringsvolume. Pidpa geeft aan dat met de deadline (2027) in het vooruitzicht, het belangrijk is dat ze het investeringsritme niet moeten vertragen, omdat de gemeenten onvoldoende financiële middelen hebben om de kosten van het wegenisgedeelte te dragen.

<i>HidroRio</i>	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Kapitaalaflossing	1.195.610	1.195.610	1.195.610	1.195.610	1.361.533	1.371.841
Cashbetaling	1.160.301	643.996	0	0	2.001.395	247.717
Tussenkomen	130.808	514.071	1.525.827	3.425.045	2.370.683	1.353.389
Investeringsfonds	34.272	72.076	568.121	641.388	979.151	1.043.542

	2021	2022	2023	2024
HidroRio: Voorziene tussenkomst gemeenten tot 2024	1.128.212	3.125.536	4.567.669	7.738.841

- o HidroGem (individuele formule): Bij HidroGem wordt met een individuele rekening gewerkt. De gemeenten verkopen het rioleringsstelsel aan Pidpa en ontvangen een vergoeding. De vergoeding wordt gebaseerd op de netto boekwaarde bij toetreding. Gemeenten hebben de keuze een cash betaling (0-25% van de netto boekwaarde) en een kapitaalsaflossing op de achtergestelde lening (75-100% van de netto boekwaarde) te ontvangen. De kapitaalsaflossing kan over 50 jaar terugbetaald worden als de financiële draagkracht van de individuele meerjarenplanning dat toelaat. Voor meerdere gemeenten werd de kapitaalsaflossing reeds opgeschort, omdat er te hoge tussenkomen vooropgesteld worden. Per gemeente wordt bewaakt dat de meerjarenplanning in evenwicht blijft. Bij tekorten wordt aan de gemeente een tussenkomst gevraagd. De geplande tussenkomen van volgende jaren (tot einde legislatuur) zijn hierna toegevoegd. De geplande tussenkomen zijn gebaseerd op de individuele meerjarenplannen van de gemeenten. Met het verhogen van de investeringsvolumes, stelt Pidpa ook hier vast dat op enkele jaren tijd de tussenkomen de vergoeding overstijgen. Ook bij HidroGem-gemeenten verwachten ze dat de kosten voor wegverfraaiing nog ten laste van de gemeentebegroting worden genomen. Pidpa draagt enkel de kosten voor noodzakelijk wegherstel. Bij HidroGem hebben een aantal gemeenten reeds aangegeven dat met de vooropgestelde investeringsplanning er onvoldoende financiële middelen zijn bij de gemeente om de kosten van het wegenisgedeelte te dragen. In dat geval zijn ze genoodzaakt om de timing van uitvoering van de investeringsprojecten te verschuiven naar een latere datum.

<i>HidroGem</i>	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Kapitaalaflossing	316.444	316.444	316.444	316.444	316.444	512.342
Cashbetaling	0	0	0	0	2.000.000	2.555.000
Tussenkomsten	0	0	0	0	0	0

	2021	2022-2024
HidroGem: Voorziene tussenkomst gemeenten tot 2024	1.277.127	8.788.181

- Aquaduin-IWVA: Aquaduin-IWVA betaalt een jaarlijkse gebruiksvergoeding aan de Gemeente voor de ter beschikking stelling door de gemeente van de bij de overdracht van het beheer bestaande infrastructuur. Bij de overdracht van het beheer van de gemeentelijke sanering werd de bestaande gemeentelijke saneringsinfrastructuur niet overgekocht door Aquaduin. De gemeente stelt deze wel ter beschikking aan Aquaduin om de gemeentelijke saneringstaken te kunnen uitvoeren. Daarvoor betaalt Aquaduin jaarlijks een gebruiksrecht. De aanwending van dit bedrag dient door de gemeenten conform Omzendbrief LNE 2013/2 te gebeuren. Aquaduin geeft aan dat het toezicht op de correcte aanwending van deze vergoedingen conform de omzendbrief in nauwe samenwerking met de dienst Regulering Sanering van VMM gebeurt.

Hieronder worden de cashvergoedingen voor gebruiksrechten in euro weergegeven:

Cashvergoedingen voor gebruiksrechten in euro ¹⁶					
	<i>TMVW/Farys</i>	<i>De Watergroep</i>	<i>Aquaduin</i>	<i>Pidpa</i>	
				<i>HidroRio</i>	<i>HidroGem</i>
2015	5.374.641		776.271	1.160.301	0
2016	5.374.641	1.717.275	1.100.531	643.996	0
2017	5.374.641		1.065.684	0	0
2018	14.696.601	3.737.052	958.407	0	0
2019	6.144.549		1.059.908	2.001.395	2.000.000
2020	6.222.785	4.511.143	-70.452	247.717	2.555.000

¹⁶ In deze tabel worden de cashvergoedingen voor gebruiksrechten weergegeven voor TMVW/Farys, De Watergroep, Aquaduin, en Pidpa. Water-link en Fluvius worden niet in deze tabel opgenomen omwille van volgende redenen: (i) niet van toepassing bij Water-link en (ii) niet van toepassing bij Fluvius (cf., uitleg vergoeding in aandelen bovenaan p. 39 en werking rioleringsfonds op p. 38).

7.3. Leningen¹⁷

Tijdens de workshop werd duidelijk dat jaarlijks leningen aangegaan moeten worden om genoeg cash beschikbaar te hebben. Verschillende rioolbeheerders hebben aangehaald dat externe financiering nodig is om de investeringsdoelstellingen te behalen en dat de investeringen niet volledig gedekt kunnen worden door autofinanciering. Verschillende rioolbeheerders hebben bovendien een grens berekend die aangeeft hoeveel ze kunnen lenen. Als de nood aan financiering over deze grens gaat, vragen ze hulp bij de gemeenten.

- TMVW/Farys (AquaRio): In onderstaande tabel zijn de bedragen van de afgesloten leningen voor zuivering aangevuld. De lening van 100.000.000 euro in 2018 is een lening afgesloten bij de E.I.B. specifiek voor de zuiveringsactiviteit. In afwachting van die lening is er gefinancierd op korte termijn.

TMVW/Farys	Leningen aangegaan voor een bedrag van ... (in euro)
2015	42.935.555
2016	30.567.500
2017	11.678.182
2018	100.000.000
2019	30.525.518
2020	41.600.479

- Fluvius:
 - ◆ Binnen de Fluvius economische groep staat de werkmaatschappij FluSo (Fluvius System Operator) in voor de financiering van alle activiteiten. Fluvius doet hiervoor beroep zowel op korte termijn financiering (o.a. commercial paper programma en dedicated kredietlijnen) als lange termijn financiering (o.a. kredieten bij financiële instellingen, plaatsing EMTN-obligaties, leningen bij EIB voor specifieke doeleinden).
 - ◆ Fluvius heeft momenteel een A3 rating met stabiele outlook bij het ratingagentschap Moody's. Fluvius heeft een duidelijke strategie kenbaar gemaakt om de A-rating te behouden. Op groepsniveau dient Fluvius er zorg voor te dragen dat haar ratio's binnen de marge van de A-rating van Moody's blijven. In dat kader werden vorig jaar een aantal acties gedefinieerd (bvb. aanpassing dividendpolitiek elektriciteits- en gasactiviteiten) waardoor de outlook van negatief terug op stabiel is geplaatst.
 - ◆ De doorstroming van de opgehaalde financiële middelen gebeurt

¹⁷ Niet van toepassing bij Water-link

- op korte termijn via een intern cashpoolingssysteem (systeem van rekeningcourant tussen de opdrachthoudende verenigingen (= distributienetbeheerders/DNB's) en de werkmaatschappij
 - op lange termijn via het verstrekken van aandeelhoudersleningen van de werkmaatschappij naar de DNB's (doorstroming EMTN obligaties) of aangaan van lange termijn kredieten bij financiële instellingen rechtstreeks op naam van de DNB
- ◆ Hieronder vindt u een overzicht van de schulden zoals opgenomen in de balans van de DNB's.
- Op boekhoudkundig vlak wordt binnen de Fluviusgroep intern een aparte balans en resultatenrekening opgemaakt per activiteit/per opdrachthoudende vereniging.
 - Voor bepaalde toekomstige investeringen werd reeds financiering voorzien, t.t.z. de liquiditeiten werden reeds opgenomen doch nog niet uitgegeven. Zo werd eind 2020 een 'green bond' uitgegeven door Fluvius voor 600 mln. euro. Een gedeelte van dit bedrag is bestemd voor toekomstige rioleringsinvesteringen (naast investeringen in verledning openbare verlichting, energietransitie, ...).
 - Het gedeelte van het rioleringsfonds dat reeds aan de gemeenten is toegekend, doch nog niet aangewend, is tevens opgenomen als een schuld van de rioolbeheerder aan de gemeente en is bijgevolg ook opgenomen in de cijfers van Fluvius.

<i>Fluvius</i>	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Schulden > 1 jaar	216.094.886	205.291.405	185.272.192	143.586.141	137.011.318	250.122.378	241.298.863
Schulden < 1 jaar	41.772.972	49.923.765	63.719.338	99.130.108	45.003.749	37.892.325	68.899.823

- De Watergroep (Riopact): De verhouding vreemd vermogen/eigen vermogen mag maximaal 34% bedragen. Zoniet, dient de gemeente bijkomende middelen te storten. In onderstaande tabel wordt de jaarlijkse aangroei van de rekening courant t.a.v. drinkwater weergegeven (of de afname indien er voldoende eigen middelen zijn).

<i>De Watergroep</i>	Aangroei/afname van de rekening courant t.a.v. drinkwater
2015	-4.818.542
2016	3.468.634
2017	-3.608.942
2018	12.273.602
2019	8.158.751
2020	-1.027.270

- Pidpa: De externe financiering verloopt via thesauriebewijzen (commercial paper). De uitgiftes hiervan werden op vervaldag al dan niet verlengd in functie van de financiële noden. Hieronder wordt de evolutie van deze bedragen weergegeven. Pidpa geeft aan dat zij tot op heden ruimschoots onder de ratio zitten die het aangaan van externe financiering begrenst, d.i. maximaal 33% financiële lasten t.o.v. de saneringsinkomsten.

Uitstaand bedrag 31/12/2014	16.070.000
Evolutie 2015	0
Evolutie 2016	-500.000
Evolutie 2017	-11.070.000
Evolutie 2018	0
Evolutie 2019	16.500.000
Evolutie 2020	-10.500.000
Uitstaand bedrag 31/12/2020	10.500.000

- Aquaduin-IWVA: Aquaduin heeft tot nu toe enkel leningen lopend bij de gemeente Alveringem, die zich op haar beurt wendt tot de financiële sector.

<i>Aquadin-IWVA</i>	Leningen aangegaan voor een bedrag van ... (in euro)
2015	
2016	
2017	36.047
2018	
2019	
2020	1.465.288

7.4. Investerings

Onderstaande tabel toont per rioolbeheerder de jaarlijkse investeringen in materiële en immateriële vaste activa (MVA en IVA), m.u.v. Pidpa waarvoor de geactiveerde rioleringsbedragen getoond worden in de tabel daaronder voor HidroSan, HidroGem, en HidroRio.

	<i>TMVW/Farys</i>		<i>De Watergroep</i>		<i>Fluvius¹⁸</i>		<i>Aquaduin-IWVA</i>	
	MVA	IVA	MVA	IVA	MVA	IVA	MVA	IVA
2015	60.556.855	3.047.445	11.474.103				3.113.268	
2016	60.256.832	1.539.015	13.399.469	199.202	38.722.815	273.434	5.309.855	
2017	78.801.661	487.990	12.898.601	80.606	59.115.775	553.641	4.148.538	
2018	90.838.637	540.211	21.976.024	154.387	119.904.046	605.848	4.789.930	
2019	60.556.855	3.047.445	11.474.103				3.113.268	
2020	60.256.832	1.539.015	13.399.469	199.202	38.722.815	273.434	5.309.855	

<i>Geactiveerde rioleringsbedragen</i>	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
HidroSan	5.235.784	1.428.002	2.930.879	6.967.639	5.105.479	1.904.440	773.608
HidroGem	406.254	780.339	1.012.174	1.095.297	7.990.128	771.814	7.572.856
HidroRio	9.878.080	10.735.547	16.954.163	20.929.317	19.473.608	19.908.069	26.928.727
<i>Totaal</i>	<i>15.520.118</i>	<i>12.943.888</i>	<i>20.897.216</i>	<i>28.992.253</i>	<i>32.569.215</i>	<i>22.584.323</i>	<i>35.275.190</i>

De kosten gelinkt aan investeringen bevatten o.a. de afschrijvingskosten van de overgenomen saneringsinfrastructuur. De overgenomen saneringsinfrastructuur wordt net zoals nieuwe saneringsinfrastructuur geactiveerd in de balans van de rioolbeheerder. Deze activa worden afgeschreven en dus gespreid in de resultatenrekening opgenomen via de kosten. Het jaarlijks afschrijvingsbedrag hangt steeds af van de afschrijvingstermijn en de waardering van de infrastructuur. Onderstaande tabel geeft een overzicht van deze afschrijvingskosten per rioolbeheerder (enkel zij die saneringsinfrastructuur hebben overgenomen en hierover rapporteren).

¹⁸ Merk op dat de inbreng van de rioleringsnetten van de toegetreden gemeenten is opgenomen in de cijfers van Fluvius. Het betreft volgende bedragen: 11.541.375 euro en 11.921.693 euro in 2018 van respectievelijk de toetreding van Sint-Pieters-Leeuw en Neerpelt, 4.878.184 euro in 2020 van de toetreding van Pittem, en 5.603.766 euro in 2021 van de toetreding van Lennik.

Afschrijvingen overgenomen saneringsinfrastructuur (in euro)	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Aquario	1.080.956	1.088.464	989.081	1.523.288	1.523.288	1.523.288
HidroGem	1.058.852	972.845	931.796	909.875	727.137	1.374.246
HidroRio	5.458.374	5.170.861	5.098.084	4.860.916	5.225.640	5.897.821
Riopact	2.148.941	2.240.654	2.377.577	2.738.645	2.738.645	3.335.080
Totaal	9.747.123	9.472.824	9.396.538	10.032.723	10.214.710	12.130.436

Teneinde een volledig beeld te krijgen van de fondsen die nodig zijn vanuit de rioolbeheerder zelf voor de investeringen, worden hieronder de ontvangen gewestsubsidies (A) en de ontvangen middelen van gemeentevennoten (B) per rioolbeheerder weergegeven.

	<i>TMVW/Farys</i>		<i>De Watergroep</i>		<i>Fluvius</i>		<i>Aquaduin</i>	
	A	B	A	B	A	B	A	B
2015	6.073.289	3.133.936	3.231.911	2.784.082	20.916.600	0	1.380.850	0
2016	8.373.076	3.343.919	1.633.137	838.000	16.128.504	0	2.371.188	403.424
2017	10.911.659	385.079	3.232.120	1.275.000	25.577.495	0	638.134	36.047
2018	10.062.857	1.704.437	1.527.948	1.162.688	34.212.458	0	2.187.329	0
2019	7.191.170	1.144.358	1.261.165	1.417.195	31.405.153	0	758.750	277.071
2020	7.282.067	1.144.358	4.782.524	2.319.113	29.870.486	0	1.054.643	1.465.288

	<i>Water-link (Rio-link)</i>		<i>HidroGem</i>		<i>HidroRio</i>		<i>HidroSan</i>	
	A	B	A	B	A	B	A	B
2015	N.b.	N.b.	0	0	3197495,17	0	100.114	0
2016	N.b.	N.b.	0	0	4922380,59	0	2.487.311	18.926
2017	1637527	0	789.000	0	4.865.095	1.526.865	1.660.691	0
2018	1273349,8	0	36.170	0	7.178.313	3.425.045	537.428	0
2019	5832099,51	0	666.000	0	8.387.935	0	70.990	0
2020	6944498,45	0	14.000	0	4.221.346	0	493.267	0

8. Conclusie

8.1. Samenvatting periode 2015-2020

Tabel 7 vat de rioleringsopbrengsten over de periode 2015-2020 samen. Naast elk totaalcijfer wordt ook het % aandeel in de totale opbrengsten weergegeven. De saneringsbijdragen vormen de belangrijkste bron van opbrengsten, 91% van het totaal in de volledige sector. Daarnaast zorgen de financiële opbrengsten voor 6% van de opbrengsten in de periode 2015-2020. Dit zijn de afschrijvingen van de kapitaalsubsidies die door het Vlaamse Gewest of andere instanties toegekend zijn in het kader van de gemeentelijke saneringsactiviteiten alsook andere financiële opbrengsten. De totale opbrengsten bedragen in de periode 2015-2020 ongeveer 2,6 miljard euro, waarvan 2,3 miljard euro saneringsbijdragen.

Tabel 7 [2015-2020]	Gemeenten		Rioolbeheerders		Sector	
Saneringsbijdragen	847.302.405	86%	1.526.794.419	93%	2.374.096.823	91%
Andere operationele opbrengsten	47.653.281	5%	37.623.879	2%	85.277.160	3%
Financiële opbrengsten	84.411.524	9%	71.786.763	4%	156.198.287	6%
Niet-recurrente opbrengsten	344.322	0%	259.423	0%	603.745	0%
Totale opbrengsten	979.711.533	100%	1.636.464.483	100%	2.616.176.016	100%

Tabel 8 vat de kosten over de periode 2015-2020 samen. De tabel toont aan dat ongeveer de helft van de kosten gelinkt is aan investeringen (52%) en ongeveer een kwart aan exploitatie (27%). De totale kosten bedragen in de periode 2015-2020 ongeveer 2,1 miljard euro.

De overheadkosten en indirecte personeelskosten bedragen gemiddeld 8% voor de sector in de periode 2015-2020. Vermits er nog andere overheadkosten gerapporteerd kunnen zijn onder bv. andere operationele kosten, ligt het vermoedelijk percentage aan overhead hoger dan 8%. Er is op dit moment geen externe benchmark beschikbaar van overheadpercentages in dezelfde sector in andere landen om uitspraak te doen over de hoogte van het overheadpercentage. Op basis van volgende studies gericht op andere sectoren of doelgroepen kan met de nodige voorzichtigheid gesteld worden dat bovenvermelde overheadkosten normale proporties aannemen. In de e-commercesector bedraagt de overhead ongeveer 15 à 17% van de omzet¹⁹. Adviesbureau Berenschot vond in 2016 een gemiddeld overheadpercentage van 32% van alle kosten bij gemeenten²⁰. Datzelfde adviesbureau deed in

¹⁹ Bron: https://trends.knack.be/economie/bedrijven/bpost-herschikt-belgische-organisatie-en-gaat-afslanken/article-news-1799401.html?cookie_check=1648146001

²⁰ Bron: <https://www.binnenlandsbestuur.nl/financien/een-derde-gemeentelijke-kosten-op-aan-overhead>

2011 een studie naar overhead in de Nederlandse publieke sector (cfr. overheden, onderwijs, zorginstellingen, industrie, transport, ICT, consultancy, enz.). De bekomen overheadpercentages varieerden tussen 11% en 42% over de verschillende sectoren²¹.

Tabel 8 [2015-2020]	Gemeenten		Rioolbeheerders		Sector	
Exploitatiekosten	210.233.832	26%	352.829.377	27%	563.063.209	27%
Investeringskosten	391.942.629	49%	691.864.398	53%	1.083.807.026	52%
Andere operationele kosten	10.747.169	1%	81.795.618	6%	92.542.787	4%
Overheadkosten	37.499.577	5%	30.760.380	2%	68.259.957	3%
Indirecte personeelskosten	63.982.996	8%	40.933.214	3%	104.916.209	5%
Financiële kosten	84.138.881	11%	103.266.781	8%	187.405.661	9%
Uitzonderlijke kosten	447.326	0%	246.517	0%	693.843	0%
Totale kosten	798.992.410	100%	1.301.696.284	100%	2.100.688.693	100%

Tabel 9 toont de gemiddelde kostendeckingsgraad over de periode 2015-2020. Deze bedraagt voor de sector gemiddeld 127% in ruime zin en 115% in enge zin.

Tabel 9 [2015-2020]	Gemeenten	Rioolbeheerders	Sector
Kostendeckingsgraad ruime zin	123%	130%	127%
Kostendeckingsgraad enge zin	107%	122%	115%

Tabel 10 vat de kaspositie samen van de gemeenten en de volledige sector voor 2020, en van de rioolbeheerders voor 2015-2020. De inkomsten komen voornamelijk uit de operationele activiteiten. Daarnaast creëren de subsidies ook een bron van inkomsten, gemiddeld 14% in de sector in 2020. De uitgaven zijn voornamelijk het gevolg van investeringen. Er wordt in de sector 61% van de totale uitgaven gespendeerd aan investeringen in 2020. De operationele uitgaven maken daarnaast een belangrijk deel uit van de totale uitgaven, 37% in de volledige sector in 2020.

Tabel 10 [Data verschillen]	Gemeenten [2020]		Rioolbeheerders [2015-2020]		Sector [2020]	
Operationele inkomsten	144.321.894	91%	1.459.889.916	82%	433.779.842	86%
Subsidie-ontvangsten	14.819.895	9%	287.379.525	16%	69.482.728	14%
Ontvangen middelen van vennoten			27.804.831	2%	4.928.758	1%
Andere inkomsten			6.041.519	0%	-1.493.416	0%

²¹ Huijben, M. P. M. (2011) *Overhead gewaardeerd: verbetering van de balans tussen waarde en kosten van overhead bij organisaties in de publieke sector*. University Groningen, SOM research school. pg. 190

Totale inkomsten	159.141.789	100%	1.781.115.791	100%	506.697.912	100%
Operationele uitgaven	71.816.700	43%	625.672.453	32%	193.352.596	37%
Investeringsuitgaven	93.923.052	57%	1.239.274.843	64%	316.810.692	61%
Uitgekeerde middelen aan vennoten			13.471.859	1%	2.174.740	0%
Andere uitgaven			55.245.416	3%	5.414.901	1%
Totale uitgaven	165.739.752	100%	1.933.664.572	100%	517.752.928	100%
Kaspositie	-6.597.963		-152.548.781		-11.055.017	

De winstgevendheid in combinatie met de negatieve kaspositie kan erop duiden dat hoewel de bedrijvigheid rendabel is, het vreemd vermogen ontoereikend is voor de investerings- en exploitatiecyclus. Winstgevendende activiteiten leiden normaliter tot goede kasposities op lange termijn, maar in de korte termijn kunnen er problemen opduiken gerelateerd aan een gebrek aan cash.

8.2. Conclusie en aanbevelingen

Tot slot worden de aanbevelingen geformuleerd om de transparantie wat betreft de besteding van de gemeentelijke saneringsbijdrage te verbeteren.

De sector is het eens dat verhoogde transparantie nodig is omtrent de **financiële rapportering**. In dit onderzoeksrapport werd waar mogelijk transparantie verschaft over de financiële rapportering van de verschillende rioolbeheerders.

(i) Keuze maken over de gewenste mate van de vergelijkbaarheid van de financiële gegevens

De maatschappelijke verwachting is dat een vergelijking tussen de cijfers van de rioolbeheerders mogelijk moet zijn. Dit verhoogt de transparantie en leesbaarheid van de cijfers en maakt benchmarking tussen de rioolbeheerders mogelijk. Idealiter wordt dus gestreefd naar een gelijkaardige financiële rapportering. Dit zal echter een moeilijke opdracht blijken aangezien elke rioolbeheerder een verschillend businessmodel heeft alsook een andere interne structuur. Op basis van het businessmodel en de interne structuur worden de opbrengsten en kosten gerapporteerd en gealloceerd. Daarnaast zijn er ook twee rioolbeheerders die een cashboekhouding hanteren en bijgevolg de investeringen als kost in datzelfde jaar opnemen in hun boekhouding. Dit bemoeilijkt de vergelijkbaarheid van de boekhoudkundige resultaten. Bij de andere rioolbeheerders hanteert men afschrijvingstermijnen tot 50 jaar, waardoor de investeringen over een langere termijn gespreid worden in de kosten en er dus minder druk wordt uitgeoefend op het resultaat in het jaar van de investering.

(ii) Afspraken maken over de allocatie aan verschillende kostenposten

Uit deze studie blijkt dat de interpretatie van bepaalde categorieën waarover men moet rapporteren anders is. Er blijken duidelijke verschillen tussen de rioolbeheerders wat betreft de rapportering van onder andere de andere operationele kosten, overheadkosten, en indirecte personeelskosten. Hoewel de verschillende businessmodellen en structuren andere noden met zich meebrengen, is het belangrijk dat elke rioolbeheerder een bepaalde kost onder de dezelfde noemer rapporteert. Het is aanbevolen hierover concrete afspraken te maken: wat moet waar gerapporteerd worden en hoe wijzen we bepaalde kosten toe. Om de financiële rapportering uniform en transparant te krijgen zijn dus verdere inspanningen nodig.

(iii) Gemeenten: Extra ondersteuning bij het invullen van de BBC-gegevens

Elke rioolbeheerder en gemeente dient toe te zien op het correct rapporteren van de financiële gegevens. De rapportering voldoet momenteel niet aan die standaard. De VMM heeft hieromtrent reeds actie ondernomen door een toolbox voor de gemeenten te voorzien zodat zij op een meer uniforme en eenduidige manier rapporteren. Deze toolbox (beslissingsboom) helpt de gemeenten om de financiële gegevens van het rioolbeheer op de juiste manier in de BBC te registreren. Tijdens de studie werd duidelijk dat de rapportering echter niet altijd gebeurt volgens de instructies die verstuurd worden vanuit de

VMM. Twee zaken: De rapportering dient enerzijds verduidelijkt te worden. Men kan daaromtrent infosessies organiseren of de definities verder verduidelijken. Anderzijds dient de correctheid van de cijfers gecontroleerd te worden. De rapportering gebeurt momenteel op basis van vertrouwen, maar er is geen externe controle. Men dient na te gaan of controle wenselijk is, en hoe dit mogelijk gemaakt kan worden.

(iv) Jaarlijkse rapportering door de VMM heropstarten

Om de **financiële positie van de sector** te bekijken, is het belangrijk naast het boekhoudkundig resultaat de kaspositie in rekening te nemen. Gerapporteerde winsten staan namelijk niet noodzakelijk gelijk aan evenveel beschikbare cash. Hoewel de rioolbeheerders over het algemeen een positief boekhoudkundig resultaat neerleggen, zijn hun kasposities in de meeste jaren negatief. Deze negatieve kasposities leiden ertoe dat externe financiering aangegaan moet worden. Deze externe financiering blijkt nodig om de investeringsdoelstellingen te behalen. De rioolbeheerders geven aan dat zij elk jaar moeten zoeken naar externe financiering voor investeringen omdat ze te weinig auto-financiering hebben. In bepaalde gevallen worden deze kastekorten ook intern opgevangen door bijvoorbeeld geldstromen van andere divisies. Het onderscheid tussen de kasstromen van de verschillende types van activiteiten is daardoor minder duidelijk. Dit bemoeilijkt het verkrijgen van transparantie met betrekking tot de financiële stromen gelinkt aan rioleringsactiviteiten. Het is daarom aanbevolen dat de kasstromen en boekhoudkundige kosten en opbrengsten steeds correct gerapporteerd worden per type activiteit. Indien het tekort aan financiering wordt opgevangen door externe financiering, verhogen de financiële kosten. Het is belangrijk dat men deze kosten kan dragen en dat dit geen negatieve impact heeft op het investeringsritme.

De jaarlijkse rapportage door de VMM, waarvan de laatste dateert uit 2018, zou opnieuw opgestart kunnen worden. Dergelijke rapportage geeft een eerste blik op de cijfers. Zo wordt men gedwongen na te denken over de betekenis van de cijfers en kunnen eventuele problemen snel aangepakt worden. De transparantie inzake de cijfers verhoogt hierdoor eveneens.

(v) Analyse- en controlecapaciteit van de toezichthouder versterken

Het is belangrijk dat wordt toegezien op de **naleving van de omzendbrief**. De gemeentelijke saneringsbijdrage dient eenduidig bij te dragen tot de verdere uitbouw en het duurzaam onderhoud en beheer van het gemeentelijk rioleringsnetwerk.

De kosten gelinkt aan investeringen zijn tussen 2015 en 2020 procentueel sterker gestegen dan de stijging in de totale kosten. De exploitatiekosten stegen procentueel minder sterk. In de volledige sector bedragen de kosten gelinkt aan investeringen gemiddeld 52% van het totaal, de exploitatiekosten 27%, en de financiële kosten 9%. Deze kosten worden gemaakt voor de uitbouw en het onderhoud van het rioleringsnetwerk. De overheadkosten en indirecte personeelskosten bedragen gemiddeld 8% in de volledige sector. De jaarlijkse investeringsuitgaven bedragen gemiddeld 63% van alle uitgaven voor de rioolbeheerders en 57% van alle uitgaven voor de gemeenten.

Uit deze cijfers blijkt dat er geïnvesteerd wordt door de rioolbeheerders, alsook dat er aandacht besteed wordt aan het onderhoud van de riolen. Het is echter niet af te leiden of dit 'voldoende' is. De vraag die gesteld wordt is of de gemeentelijke saneringsbijdrage goed besteed wordt. Er wordt verklaard dat men de middelen besteed conform de omzendbrief. Er is dus geen indicatie van niet-naleving van de omzendbrief, maar hierop gebeurt geen daadwerkelijke externe controle, i.e. er is dus naleving bij verklaring. Deze verklaring dient echter gecontroleerd te worden. Verhoogd toezicht door de VMM zou hier een oplossing kunnen bieden. Bijkomend kan een audit van de rioolbeheerders en gemeenten helpen om meer inzicht te krijgen in de kosten en uitgaven die niet rechtstreeks gelinkt zijn aan de verdere uitbouw en het duurzaam onderhoud en beheer van het gemeentelijk rioleringsnetwerk, zoals de overheadkosten. Daarnaast kan dergelijke audit ook inzichten verschaffen over het gebrek aan cashflow.

Concreet dient de analyse- en controlecapaciteit van de toezichthouder dus versterkt te worden. Op die manier kunnen verdere stappen gezet worden richting de uniformering van de rapportering; kan gecontroleerd worden of de omzendbrief daadwerkelijk wordt nageleefd, en kunnen de risico's van de negatieve kasposities beter ingeschat worden.

De uitspraken in dit rapport zijn gebaseerd op financiële gegevens, maar men moet ook inhoudelijk nagaan of de investeringen die gebeuren kwalitatief zijn. Een financiële analyse dient steeds gekoppeld te worden aan inhoudelijke inzichten om na te gaan of de beleidsdoelstellingen behaald kunnen worden. Dit duidt op het belang van bijkomend **inhoudelijk toezicht** waarbij een kwaliteitscheck centraal staat aan de hand van kwaliteitsindicatoren om zo de efficiëntie en effectiviteit van de investeringen verder te onderzoeken. Dit toezicht zou ook opgevangen kunnen worden door de toezichthouder.